

12 Iugu Euroopa Liidust

Pascal Fontaine

Avaldatud kõigis Euroopa Liidu ametlikes keeltes: hispaania, hollandi, inglise, itaalia, kreeka, portugali, prantsuse, rootsi, saksa, soome ja taani ning eesti, leedu, läti, malta, poola, slovaki, sloveeni, tšehhi ja ungari keeles.

Käesoleva trükise ning lühiteavet ELi kohta leiate võrguleheküljelt europa.eu.int/comm/publications

Euroopa Komisjon
Pressi ja teabe peadirektoraat
Väljaanded
B-1049 Brüssel/Bruxelles

Käsikiri valmis novembris 2003

Kataloogiandmed on trükise lõpus

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus, 2004

ISBN 92-894-6791-6

© Euroopa ühendused, 2004

Paljundamine lubatud

Printed in Belgium

TRÜKITUD VALGELE KLOORIVABALE PABERILE

12 Iugu Euroopa Liidust

Pascal Fontaine

Jean Monnet' endine abi

Professor, *Institut d'études politiques* (Pariis)

Illustreerinud Mario Ramos

Sisukord

 Milleks meile Euroopa Liit?	3
 Ajaloost	7
 Laienemine	11
 Kuidas Euroopa Liit toimib?	15
 Mida Euroopa Liit teeb?	24
 Ühtne turg	30
 Majandus- ja rahaliit ning euro	34
 Teadmistel põhinev ühiskond	38
 Kodanike Euroopa	41
 Vabadus, turvalisus ja õigus	45
 Euroopa Liit ja maailm	49
 Milline on tulevik?	54
Euroopa lõimimise loo põhidaatumid	57

Milleks meile Euroopa Liit?

Rahu

Ühinenud Euroopa idee pärineb mõtlejailt: **Victor Hugo** näiteks unistas nn Euroopa Ühendriikidest, mis põhineksid humanistlikel ideaalidel ning kus valitseks rahu. Unistused purunesid, 20. sajandi esimesel poolel laostas Euroopat kaks kohutavat sõda.

Ent Teise maailmasõja rusudes tekkis uus lootus. Inimesed, kes olid seisnud vastu totalitarismile, tahtsid teha lõpu rahvaste omavahelisele vaenule ja vastuseisule Euroopas ning tuua endistele vaenlastele

püsiva rahu. Ajavahemikus 1945–1950 hakkasid mõnedki südikad riigimehed nagu **Konrad Adenauer**, **Winston Churchill**, **Alcide de Gasperi** ja **Robert Schuman** veenma oma rahvast astuma uude ajastusse. Euroopas tuleb luua uus kord, mis tugineb riikide ja rahvaste ühishuvile ning mille aluseks on lepingud, mis tagavad õigusriigi ja võrdsuse põhimõtete järgimise.

Prantsuse välisminister Robert Schuman haaras kinni Jean Monnet' mõttest ning tegi 9. mail 1950 ettepaneku luua Euroopa Sõe- ja Teraseühendus (ESTÜ). Omavahel sõjajalal olnud riikides pidi söe- ja terase-

tootmine koondatama ühtse juhtimise, ülemameti alla. Sõja toormaterjalid pidid nii otseses kui sümbolises mõttes saama leppimise ja rahu loomise vahendiks.

Julget ja suuremeelset sammu saatis suur edu. Alguse sai nüüdseks juba rohkem kui pool sajandit kestnud Euroopa ühenduste riikide rahumeelne koostöö. Maastrichti lepinguga (1992) tugevdati ühenduse põhilülisid ning laiendati nende vastutusala, see märkis ka Euroopa Liidu (EL) sündi.

Euroopa Liit tegi tõsiseid jõupingutusi aitamaks Saksamaal pärast Berliini müüri langemist 1989. aastal ühineda. Kui Nõukogude impeerium 1991. aastal koost lagunes, tuli aastakümneid Varssavi pakti ikke all elanud Kesk- ja Ida-Euroopa rahvaste otsus kuuluda Euroopa demokraatlike rahvaste perre üsna kergelt.

Turvalisus ja julgeolek

Kuid ka 21. sajandil peab Euroopa pöörama tähelepanu turvalisuse ja julgeolekuga seotud küsimustele. Need ei muutu kunagi endastmõistetavaks. Iga uus ajajärk maailma arengus toob lisaks võimalustele kaasa ka riske. Euroopa Liidu tõhus tegevus peab tagama 25 liikmesriigi turvalisuse ja julgeoleku. Tihedat koostööd tuleb teha vahetute naabrite, Põhja-Aafrika, Balkani, Kaukaasia ja Lähis-Ida riikidega. 2001. aasta 11. septembri traagilised sündmused tõid ilmsiks, kui haavatavad me tegelikult fanatismi ja kättemaksuhimu ees oleme.

Euroopa Liit on loonud koosluse, mis on toonud meie planeedi suurele osale püsiva rahu ning taganud selle kestmise. Kuid EL peab kaitsma oma sõjalisi ja strateegilisi huve, tehes koostööd oma liitlaste, eriti NATO liitlastega, ning kujundades välja tõelise Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitika.

Sise- ja välisjulgeolek on mündi kaks poolt. Euroopa Liit peab võitlema ka terrorismi ja organiseeritud kuritegevusega ning kõigi liikmesriikide politsei jõududel tuleb teha tihedat koostööd. Euroopa Liidust peab saama vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala, kus kõik inimesed on seadustega võrdselt kaitstud ning kõigi õigused võrdselt tagatud. Selle saavutamiseks peavad riikide valitsused tegema tihedamat koostööd ning Europol (Euroopa Politseiamet) etendama innukamat ja tõhusamat rolli.

Majanduslik ja sotsiaalne solidaarsus

Euroopa Liit on loodud poliitiliste eesmärkide saavutamiseks, ent tema dünaamika ja edu tulenevad majanduslikust vundamendist, ühisturust, mille moodustavad kõik liikmesriigid, ning ühisrahast (euro), mis on käibel 12 maal.

Euroopa Liidu maade osakaal maailma rahvastikus väheneb järjekindlalt. Kindlustamiseks majanduskasvu ning suutmaks maailmaturul konkureerida, tuleb ühtekoondumist jätkata. Ükski liidu liikmesriik ei ole piisavalt tugev, et omapäi maailma-kaubanduses midagi ära teha. Majandusliku kokkuhoiu ja uute klientide leidmise nimel peavad Euroopa ettevõtted tegutsema suuremal turul kui on nende kodumaa. Nimelt seetõttu on EL teinud suuri jõupingutusi Euroopa ühisturu loomiseks, kaotades vanu kaubandustõkkeid ning vähendades ettevõtjaid piiravat bürokraatiat.

Kuid üleeuroopalist konkurentsi peab tasakaalustama üleeuroopaline solidaarsus – praktiline abi tavalisele inimesele. Kui Euroopa kodanik kannab kahju üleujutuse või mõne muu loodusõnnetuse tõttu, antakse talle abi liidu eelarvest. Tervet maailmajagu hõlmav 380 miljoni tarbijaga turg peab tooma kasu nii paljudele inimestele kui võimalik. Euroopa Komisjoni hallatavad tõukefondid ergutavad ja toetavad liikmesriike ja kohalikke võime vähendada arengutaseme erinevust Euroopa eri piirkondades. Raha Euroopa transpordi infrastruktuuri edendamiseks (näiteks maan-

teede ja kiirraudteede ehitamiseks), millega paraneb ühendus kaugemate piirkondadega ning areneb kaubandus, tuleb nii liidu eelarvest kui Euroopa Investeeringupangalt.

Tihedam koostöö Euroopa ühiskonnamudeli edendamiseks

Postindustriaalne ühiskond Euroopas muutub üha keerukamaks. Elatustase tõuseb järjekindlalt, ent vahe rikaste ja vaeste vahel ei ole kadunud ning endiste kommunistmileeri maade liitumisel võib see veelgi suurened. Seetõttu peavad liidu liikmesriigid sotsiaalprobleemide lahendamiseks tegema tihedamat koostööd.

Pikemas perspektiivis toob koostöö kasu igale liidu riigile. Pool sajandit kestnud Euroopa lõimimine on näidanud, et tervik on suurem kui tema koostisosade summa. Euroopa Liidul kui tervikul on suurem majanduslik, sotsiaalne, tehnoloogiline, kaubanduslik ja poliitiline mõju kui liikmesriikide endi pürgimustel, isegi neid kõiki kokku liites. Koosmeel ja ühehäälsus loovad lisaväärtuse.

Miks? Euroopa Liidu kaubandus on maailma suurim ja seega on tal juhtroll rahvusvahelistel läbirääkimistel. Liit kasutab oma kaubanduse ja põllumajanduse vägevust nii Maailma Kaubandusorganisatsioonis kui õhusaastamist vähendava ja kliimamuutusi ärahoidva Kyoto protokolli elluviimisel. Liit esines oluliste algatustega säästvate arengute pühendatud Johannesburgi tippkohtumisel augustis 2002. Liit on võtnud kindla seisukoha küsimustes, mis teevad muret tavainimesele: keskkonakaitse, taastuenergia, nn ettevaatuspõhimõtte toiduohutuses, biotehnoloogia eetilised aspektid ning ohustatud liikide kaitse.

Ütlus „Ühtsuses on jõud“ kehtib tänases Euroopas rohkem kui kunagi varem. Euroopa tugevus tuleneb võimest tegutseda ühiselt demokraatlike institutsioonide – Euroopa Ülemkogu, Euroopa Parlamendi, ministrite nõukogu, Euroopa Komisjoni, Euroopa Kohtu ja kontrollikoja – otsuste alusel.

Euroopa Liit tahab edendada humaanseid väärtusi ja sotsiaalset progressi. Üleilmastumine ja tehnoloogiline areng on muutmas tervet maailma. Eurooplaste soov on, et inimesed ei oleks nende muutuste ohvrid, vaid saaksid nendest kasu. Inimeste vajadusi ei saa rahuldada pelgad turujõud või ühe riigi omapäi tegutsemine.

Euroopa Liit seisab inimlikkuse ja sellise ühiskonnamudeli eest, millel on tema elanikkonna enamuse toetus. Eurooplaste südames on kindel koht sellistel väärtustel nagu inimõigused, ühiskondlik solidaarsus, vaba ettevõtlus, majandusedu viljade õiglane jaotamine, õigus elada eluterves keskkonnas, kultuurilise, keelelise ja usulise mitmekesisuse austamine ning traditsioonide ja progressi harmooniline ühendamine.

7. detsembril 2000 Nice'is välja kuulutatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta koondab endasse kõik põhilised õigused, mida praegused 15 liikmesriiki ning nende kodanikud omaks peavad. Eurooplaste riiklik rahvuslik ja kohalik kultuuripärand eristab neid üksteisest, ent ühised traditsioonilised väärtused liidavad, eristades eurooplasti muu maailma kodanikest.

Maastrichti leping sätestas esmakordselt lähimuse põhimõtte, mis on Euroopa Liidu toimimise aluseks. Euroopa Liit ja tema institutsioonid teotsevad vaid siis, kui teotsemine liidu tasandil on tõhusam kui riiklikul või kohalikul tasandil. See põhimõtte välistab liidu asjatu sekkumise kodanike igapäevaellu. Euroopa identiteet on väärtus, mida tuleb hoida, seda ei tohi segi ajada ühetaolisusega, mida eurooplasted kindlasti omaks ei pea.

2 Ajaloost

Tänane Euroopa Liit on sündinud ühinenud Euroopa nimel tehtud tõsise töö tulemusena. Kusagil mujal maailmas ei ole suveräänsed riigid oma suveräänsust sel määral ühte liitnud nii paljudes olulise tähtsusega küsimustes. Euroopa Liit on loonud ühisraha ning dunaamilise ühisturu, kus inimesed, teenused, kaubad ja kapital saavad vabalt liikuda. Sotsiaalse progressi ja õiglase konkurentsi abil püüab liit tagada, et võimalikult palju inimesi saaks osa ühisturu hüvedest.

Euroopa Liidu põhialused seati paika järgmistepingutega:

- Pariisi leping, millega 1951 loodi Euroopa Söe- ja Teraseühendus (ESTÜ);
- Rooma lepingud, millega 1957 loodi Euroopa Majandusühendus (EMÜ) ja Euroopa Aatomienergiaühendus (Euratom).

Asutamislepinguid on muudetud järgmiste lepingutega:

- ühtne Euroopa akt (1986),
- Euroopa Liidu leping (Maastricht, 1992),
- Amsterdami leping (1997),
- Nice'i leping (2001).

Need lepingud on loonud tihedad õiguslikud sidemed liidu liikmesriikide vahel. Euroopa Liidu seadused mõjutavad liidu kodanikke otseselt, andes neile seejuures palju erinevaid õigusi.

Esimeseks sammuks Euroopa lõimimise teel oli ühise sõe- ja teraseturu loomine kuue riigi – Belgia, Hollandi, Itaalia, Luksemburgi, Prantsusmaa ja Saksamaa – vahel. Eesmärgiks oli kindlustada rahu võitjate ja võidetute vahel Teise maailmasõja järgses Euroopas. Ühinemise aluseks oli võrdsuse põhimõte, mis väljendus ühistes institutsioonides.

Seejärel otsustasid kuus riiki luua Euroopa Majandusühenduse (EMÜ), mis põhines ühisel kaupade ja teenuste turul. Tollimaksud kaotati täielikult 1. juulil 1968. Samal kümnendil kujundati välja ühine poliitika kaubanduse, põllumajanduse ja muudes valdkondades.

Ettevõtmine oli sedavõrd edukas, et Taani, Ühendkuningriik ja Iirimaa otsustasid ühendustega liituda. Esimene laienemine, mis kasvatas liikmete arvu kuuelt üheksale, toimus 1973. aastal. Samal ajal seadsid ühendused uusi sihte ning asusid tegutsema sotsiaal-, regionaal- ja keskkonnapoliitika valdkonnas. Regionaalpoliitika elluviimiseks asutati 1975. aastal Euroopa Regionaalarengu Fond.

1970ndate aastate algul mõistsid ühenduse juhid, et riikide majandused tuleb seada ühele joonele lõppeesmärgiga luua rahaliit. Umbes samal ajal peatas USA dolla-

rikursi sidumise kullaga. See juhatas sisse rahaturu suure ebakindluse ajajärgu, mida halvendas veelgi 1973. ja 1979. aasta naf-takriis. Euroopa Rahasüsteemi (ERS) loomine 1979. aastal aitas stabiliseerida vahetuskursse ning innustas liikmesriike rakendama ranget poliitikat, mis tagas vastastikuse solidaarsuse säilimise ja aitas korrastada majandust.

1981 liitus ühendustega Kreeka, 1986 järgnesid Hispaania ja Portugal. Seeläbi muutus pakiliseks tõukeprogrammide (näiteks esimene Vahemere kompleksprogramm) käivitamine, mis pidi vähendama vahet 12 riigi majanduslikus arengus.

Samal ajal hakkas EMÜ etendama üha tähtsamat rahvusvahelist rolli. Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna riikidega sõlmiti mitu kaubandus- ja abistamislepingut (I, II, III ja IV Lomé konventsioon, 1975–1989), mis viis Cotonou lepingu sõlmimiseni juunis 2000. Need lepped võimaldavad Euroopal, maailma suurimal kaubandusjõul, tegutseda ja näidata end tegutsemas rahvusvahelisel areenil. Euroopa Liidu lõppeesmärk on ühine välis- ja julgeolekupoliitika.

Üleilmne majanduslangus 1980ndate algul tõi kaasa nn europessimismi laine. Uus lootus tekkis, kui Euroopa Komisjon **Jacques Delors'i** juhtimisel avaldas 1985. aastal nn valge raamatu, mis seadis paika ajakava ühisturu kujundamise lõpuleviimiseks 1. jaanuariks 1993. Ühendus kinnitas selle eesmärgi ühtses Euroopa aktis, mis allkirjastati veebruaris 1986 ning jõustus 1. juulil 1987.

Berliini müüri langemine 1989. aastal muutis dramaatiliselt Euroopa poliitilist joonist. See viis Saksamaa taasühinemiseni 3. oktoobril 1990 ning Kesk- ja Ida-Euroopa riikide vabanemisele Nõukogude Liidu kontrolli alt. NSV Liit lagunes detsembris 1991.

Ka Euroopa ühendused olid muutumas. Liikmesriigid pidasid läbirääkimisi uue lepingu üle, mille Euroopa Ülemkogu (koosneb liikmesriikide presidentidest ja/või peaministritest) detsembris 1991 Maastrichtis heaks kiitis (leping jõustus 1. novembril 1993). Euroopa Majandusühendus nimetati ümber Euroopa Ühenduseks (EÜ). Lisades uusi valitsustevahelise koostöö vorme senisesse süsteemi, lõi Maastrichti leping Euroopa Liidu (EL). Leping seadis ka uued julged eesmärgid: rahaliidu loomine aastaks 1999, Euroopa kodakondsuse kehtestamine, uute ühiste poliitikate – sealhulgas ühise välis- ja julgeolekupoliitika – kujundamine ning sisejulgeoleku korraldamine.

Uus dünaamika ja geopoliitilised muutused Euroopas viisid veel kolme riigi – Austria, Rootsi ja Soome – liitumisele 1. jaanuaril 1995. Nüüd kuulus liitu 15 riiki ning seatud senistest kõige suurejoonelisem siht: rahvusväeringute asendamine ühisraha euroga. 1. jaanuaril 2002 tuli euro paberraha ja müntidena käibele 12 Euroopa Liidu riigis (eurotsoonis). Euro kuulub maailma juhtivate valuutade hulka, tal on samasugune staatus kui USA dollaril.

21. sajandil seisavad eurooplased ühiselt silmitsi üleilmastumisega. Murrangulised uued tehnoloogiad ja interneti plahvatuslik areng muudavad maailma majandust. Samas toovad need suured muutused kaasa sotsiaalse lõhestatuse ja kultuurišoki.

Euroopa Ülemkogu võttis Lissaboni kohatumisel märtsis 2000 vastu liidu majanduse ajakohastamise tervikliku strateegia, mis peab kindlustama liidu konkurentsivõime maailmaturul selliste oluliste osaliste nagu USA ja uusindustriaalmaade suhtes. Lissaboni strateegia hõlmab kõigi majandusvaldkondade avamist konkurentsile, innovatsiooni ja investeringute edendamist ning Euroopa haridussüsteemide ajakohastamist viimaks nad vastavusse infoühiskonna vajadustega.

Samal ajal survestavad tööpuudus ja pensionikulude kasv liikmesriikide majandust, mis teeb reformivajaduse veelgi ilmsemaks. Valijad nõuavad üha sagedamini, et valitsus leiaks nendele muredele lahenduse.

Vaevalt oli Euroopa Liidu liikmete arv suurenenud viieteistkümneni, kui uksele koputas kaksteist uut kandidaati. 1990ndate keskel esitasid ühinemistaotluse endised Nõukogude bloki liikmed Bulgaaria, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Tšehhi Vabariik ja Ungari, samuti Eesti, Läti ja Leedu, kes olid olnud NSV Liidu poolt okupeeritud, lisaks endise Jugoslaavia Sloveenia Vabariik ning Vahemere riigid Küpros ja Malta.

Euroopa Liit tervitas võimalust aidata kaasa Euroopa stabiliseerimisele ning laiendada ühendatud Euroopa eelised ka uutele demokraatlikele riikidele. Ühinemisläbirääkimised kandidaatriikidega algasid detsembris 1997 Luxembourg'is (nn Luxembourg'i grupp) ning detsembris 1999 Helsingis (nn Helsingi grupp). Liit seisis silmitsi suurima laienemisega oma ajaloos. Kümne kandidaatmaaga lõppesid läbirääkimised 13. detsembril 2002 Kopenhaagenis. Aastal 2004 on Euroopa Liidul 25 liikmesriiki ning oodata on veel uute riikide liitumist.

Pool sajandit kestnud lõimimine on avaldanud tohutut mõju Euroopa ajaloole ja eurooplaste meelelaadile. Liikmesriikide valitsused – olgu nende poliitiline orientatsioon milline tahes – on mõistnud, et ab-

soluutse rahvusliku iseotsustamise aeg on ümber ning vaid jõudusid ühendades ning püüeldes „siitpeale ühise tuleviku“ poole (osundades ESTÜ asutamislepingut) saavad nende maade iidised rahvad jätkata majanduslikku ja kultuurilist edasiliikumist ning säilitada oma mõju maailmas.

Lõimimise abil on ületatud põline vaen Euroopa riikide vahel. Ülevõim ja jõu kasutamine rahvusvaheliste vastuolude lahendamisel on asendunud nn ühenduse meetodi elik koostööga. See meetod, mis tasakaalustab rahvuslikud huvid ühishuvidega ning liidu identiteeti luues arvestab rahvuslikku eripära, on täna sama päevakohane kui eales varem. Külma sõja kestel aitas see vabadust armastavatel rahvastel hoida ühte. Ida-lääne vastasseisu lõppemine ning Euroopa taasühendamine on Euroopa mõtte- ja meelelaadi võit. Seda ühisvaimu vajavad Euroopa rahvad täna rohkem kui eales varem.

Euroopa Liit pakub vastust üleilmastumise enneolematule väljakutsele – vastust, mis väljendab väärtusi, millesse eurooplased usuvad. Euroopa Liit pakub ennekõike parimat võimalikku kindlustuspoliisi vabaks ja rahumeelseks tulevikuks.

3 Laienemine

Kopenhaagen – ajalooline tippkohtumine

13. detsembril 2002 langetas Euroopa Ülemkogu Kopenhaagenis ühe olulisema otsuse Euroopa ühendamise loos. 10 uut riiki kutsuti Euroopa Liidu liikmeks 1. maist 2004.

See otsus ei tähendanud vaid liidu pindala ja rahvaarvu suurenemist. See tegi lõpu Euroopa jagunemisele, lõhele, mis 1945. aastast peale oli eraldanud vaba maailma kommunistlikust diktatuurist. Seega on sel viiendal laienemisel ka poliitiline ja kõlbe-line mõõde.

Kõik kõnealused riigid – Eesti, Küpros, Leedu, Läti, Malta, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi Vabariik ja Ungari – kuuluvad Euroopasse mitte ainult geograafiliselt, vaid kahtlemata ka oma kultuuri, ajaloo ja pürgimuste poolest. Ühinedes Euroopa Liiduga, ühinevad nad Euroopa demokraatlike riikide perega ning hakkavad võrdsena osalema Euroopa Liidu rajajate algatatud ajaloolises ettevõtmises. 16. aprillil 2003 Ateenas allakirjutatud ühinemislepingute alusel on uute liikmesriikide kodanikel samasugune õigus osaleda ja kandideerida juunis 2004 toimuvatel Euroopa Parlamendi valimistel kui kõigil teistel Euroopa Liidu kodanikel.

Pikk tee liikmelisuseni

Praegune laienemine sai stardipaugu Berliini müüri ja raudse eesriide langemisega 1989. aastal. Euroopa Liit käivitas kärmelt Phare abiprogrammi, mille eesmärk oli aidata noortel demokraatiatel oma majandust ümber kujundada ning poliitilisi reforme kiirendada. 22. juunil 1993 kinnitas Euroopa Ülemkogu Kopenhaagenis esimest korda: „*Kesk- ja Ida-Euroopa assotsieerunud riigid, kes seda soovivad, saavad Euroopa Liidu liikmeks.*“

Ülemkogu kinnitas ka kolm põhimõttelist kriteeriumit, mida kandidaatriigid peavad täitma saamaks Euroopa Liidu liikmeks.

- Esiteks poliitiline kriteerium: kandidaatriigid peavad olema stabiilsed institutsioonid, mis tagavad demokraatia, õigusriigi, inimõiguste järgimise ja rahvusvahemuste kaitse.
- Teiseks majanduslik kriteerium: kandidaatriigid peab olema toimiv turumajandus ning ta peab toime tulema konkurentsiga liidu turul.
- Kolmandaks võime täita Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid kohustusi, sealhulgas poliitilise, majandus- ja rahaliidu eesmärkide järgimine. Kandidaatriigid peavad üle võtma kogu Euroopa Liidu õigustiku ehk *acquis communautaire*'i.

Komisjon andis oma soovitusel ning parlament avaldas oma arvamuse. Selle alusel andis Euroopa Ülemkogu Luxembourg'is (detsember 1997) ja Helsingis (detsember 1999) rohelise tee liitumisläbirääkimiste alustamiseks 10 Kesk- ja Ida-Euroopa riigi ning Küprose ja Maltaga.

Amsterdami lepingu (allkirjastatud 2. oktoobril 1997) ja Nice'i lepingu (allkirjastatud 26. veebruaril 2001) eesmärk on konsolideerida liitu ning muuta otsuste langetamise kord enne laienemist sujuvamaks.

Läbirääkimised 10 kandidaatriigiga lõppesid Kopenhaagenis 13. detsembril 2002. Sõlmitud kokkulepetega antakse uutele liikmesriikidele kõigi võetud kohustuste täitmiseks vajalikud vahendid ja ülemineku perioodid. Enne liitumist peavad kõik riigid täielikult üle võtma kogu liidu õigustiku, mis koosneb ligi 26 000 õigusaktist ning 80 000 leheküljest. Need seadused tuleb ka praktikas kohaldada.

Mõistetavalt tähendab see tohutut tööd nende maade parlamentidele ja teistele äsja loodud või ümberkujundatud institutsioonidele. Ent selline on hind tagamaks liidu poliitikate ning ühisturu sujuv toimimine. 15 praegust liikmesriiki aitavad omalt poolt nii palju kui võimalik.

Suurejooneline laienemine ei tohi aga muuta Euroopa Liitu pelgaks vabakaubanduspiirkonnaks. Liit soovib suurendada oma sisemist sidusust veendumaks, et suure rahvastepere töö on edaspidigi tõhus ja tulemuslik. Nimelt seda silmas pidades kutsuti **Valéry Giscard d'Estaing'i** eesistumisel ellu konvent, mille ülesandeks sai Euroopa tuleviku üle arutlemine ning põhiseaduse loomine uuele 25-liikmelisele Euroopa Liidule. Konvent lõpetas oma töö juunis 2003 ning 20. juunil Thesaloníkis kogunenud ülemkogu kinnitas, et põhiseaduse lepingu eelnõu on hea lähtekoht järgmise valitsustevahelise konventsiooni alustamiseks.

Uued liikmesriigid võtsid konventi tööst osa täiel määral. Igaüks neist määrab oma voliniku, kes alustab tööd 1. mail 2004, kui ühinemisleping jõustub. Kui Euroopa Parlamendi uus koosseis pärast 2004. aasta juuni valimisi kokku tuleb, toimub hääletus komisjoni uue koosseisu üle, mis astub ametisse 1. novembril 2004.

Komisjoni president **Romano Prodi** on rõhutanud, et sidudes end kohustustega kandidaatriikide suhtes on Euroopa Liit teinud lõpu 20. sajandi ebaõiglusele ja jõhkrule, totalitaarreežiimidele ja külmale sõjale. Samas on liit tõestanud, et suudab rahvusvahelistes suhetes rakendada uut filosoofiat, mis peegeldab nii Euroopa ühtsust kui mitmekesisust, nii rahvuslikke erinevusi kui ühiseid väärtusi. „*Euroopa lõimimise käik ja Euroopa lähiajalugu annavad tunnistust nii seisukohtadest, mida me jagame, kui neist, mis meid lahutavad. Laienemine märgib esimest katset luua uus, tervet Euroopat hõlmav kodakondsus. See toob kaasa kodanike õiguste tohutu suurenemise ning rohkem võimu riikidele.*“ (Romano Prodi kõnest Euroopa Parlamendile 6. novembril 2002 Strasbourgis.)

Euroopa Liidu 75 miljonit uut kodanikku teenivad keskmiselt vaid 40% teiste liikmesriikide keskmisest sissetulekust. See tõttu sisaldavad liitumismeetmed ka rahalise abi paketti, mille suurus 2004. aastal on 10, 2005. aastal 12,5 ning 2006. aastal 15 miljardit eurot. See aitab 10 uue liikmesriigi majandusel ülejäänud 15-le järele jõuda. Mõned neist on kiire kasvuga, ning 10 ja 15 riigi omavaheline lõimimine on juba suuresti lõppenud, tänu kaubandustõkete kaotamisele 1990ndatel aastatel ning liituvate riikide edukatele reformidele.

Ligikaudu 40 miljardit eurot, mis makstakse Euroopa Liidu eelarvest uutele liikmesriikidele aastatel 2004–2006, kulutatakse peamiselt tõuke- ja regionaalprojektidele, põllumajandustoetustele, maaelu arengule, kohalikule arengule ja halduskuludele. Kokkulepe Euroopa Liidu ja kümne uue liikmesriigi vahel sõlmiti detsembris 2002 Kopenhaagenis. See järgib Berliini ülemkogul (märtsis 1999) paika pandud reegleid liidu kulutuste osas aastani 2006.

Kui suureks võib Euroopa Liit kasvada?

Kahekümne viiest riigist koosnev 454 miljoni elanikuga Euroopa Liit laieneb 2007. aastal Bulgaaria ja Rumeenia ühinedes veelgi, kui kõik kulgeb Kopenhaagenis kokku lepitud plaanide kohaselt. Sellel kohtumisel leidis Euroopa Ülemkogu, et detsembris 2004 võib langetada otsuse alustada ametlikke liitumiskõnelusi Türgiga, kui Euroopa Komisjoni aruanne annab selleks soovitusi. Läbirääkimised kandidaatriigiga saavad alata vaid siis, kui too on täitnud seatud poliitilised ja majanduskriteeriumid.

Juba 1999 kinnitas Helsingi ülemkogu: „*Türgi on kandidaatriik, kes võib ühineda Euroopa Liiduga samadel tingimustel kui teised kandidaatriigid.*“ Türgi on NATO ja Euroopa Nõukogu liige. Tal on assotsiatsioonileping Euroopa Liiduga aastast 1964 ning ta on taotlenud liitumist aastast 1987.

Ent Türgi asub Euroopa serval ning tema võimalik liitumine tekitab küsimuse, kuhu tõmmata Euroopa Liidu lõplik piir. Kas ükskõik milline riik ükskõik kus võib taotleda Euroopa Liidu liikme staatust, kui ta vastab Kopenhaageni kriteeriumidele? Kindlasti võivad taotluse esitada Lääne-Balkani riigid (Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia, endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik, Montenegro ja Serbia), kui nad on saavutanud poliitilise stabiilsuse ja täidavad Kopenhaageni kriteeriume.

Euroopa Liidu huvides on edendada stabiilsust oma naabruskonnas. Laienemine muudab ja pikendab liidu piire. Aastal 2004 saavad Valgevenest ja Ukrainast liidu lähinaabrid ning ühispiir Venemaaga pike- neb veelgi. Tuleb tõhustada koostööd nende riikidega transpordi ja keskkonnakaitse alal ning sisejulgeoleku, inimkaubanduse ja muude rahvusvahelise kuritegevuse vormide vastu võitlemisel.

Kui see strateegia osutub edukaks, kas võib seda rakendada siis ka Euroopa Liidu ja Vahemere lõunakalda riikide suhetes? Sellistest küsimustest sünnib arutelu, mis on eurooplus, mis on Euroopa lõimimise ülim eesmärk ning millised on Euroopa Liidu huvid laias maailmas. Euroopa Liidu sooduslepingud naabritega tuleks uuesti määratleda võimalikult laialt aluselt.

Euroopa Liidu viies laienemine

19. detsember 1989: EL käivitab **Phare** programmi andmaks rahalist ja tehnilist abi Kesk- ja Ida-Euroopa riikidele.

3. ja 16. juuli 1990: Küpros ja Malta esitavad taotluse saada Euroopa Liidu liikmeks.

22. juuni 1993: Kopenhaageni ülemkogu määratleb kriteeriumid, mida tuleb Euroopa Liitu astumiseks täita.

31. märts ja 5. aprill 1994: Ungari ja Poola esitavad taotluse saada Euroopa Liidu liikmeks.

1995: taotluse saada Euroopa Liidu liikmeks esitavad Slovakkia (21. juunil), Rumeenia (22. juunil), Läti (13. oktoobril), Eesti (24. novembril), Leedu (8. detsembril) ja Bulgaaria (14. detsembril).

1996: taotluse esitavad Tšehhi Vabariik (17. jaanuaril) ja Sloveenia (10. juunil).

12. ja 13. detsember 1997: Luxembourg'i Euroopa Ülemkogu otsustab käivitada laienemise.

10. ja 11. detsember 1999: Helsingi Euroopa Ülemkogu kinnitab, et liitumiskõnelusi hakatakse pidama 12 kandidaatriigiga. Türgit nimetatakse kandidaatriigiks, kelle siht on ühineda liiduga.

13. detsember 2002: Euroopa Liit jõuab kokkuleppele 10 kandidaatriigiga, et nad võivad ühineda 1. mail 2004.

16. aprill 2003: 10 ühinemislepingut saavad Ateenas allkirjad.

1. mai 2004: 10 uut liikmesriiki ühineb Euroopa Liiduga.

Detsember 2004: tehakse otsus, kas alustada ühinemiskõnelusi Türgiga või mitte.

2007: antud aasta seati Kopenhaageni Euroopa Ülemkogul Bulgaaria ja Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemise tähtajaks.

Kuidas Euroopa Liit toimib?

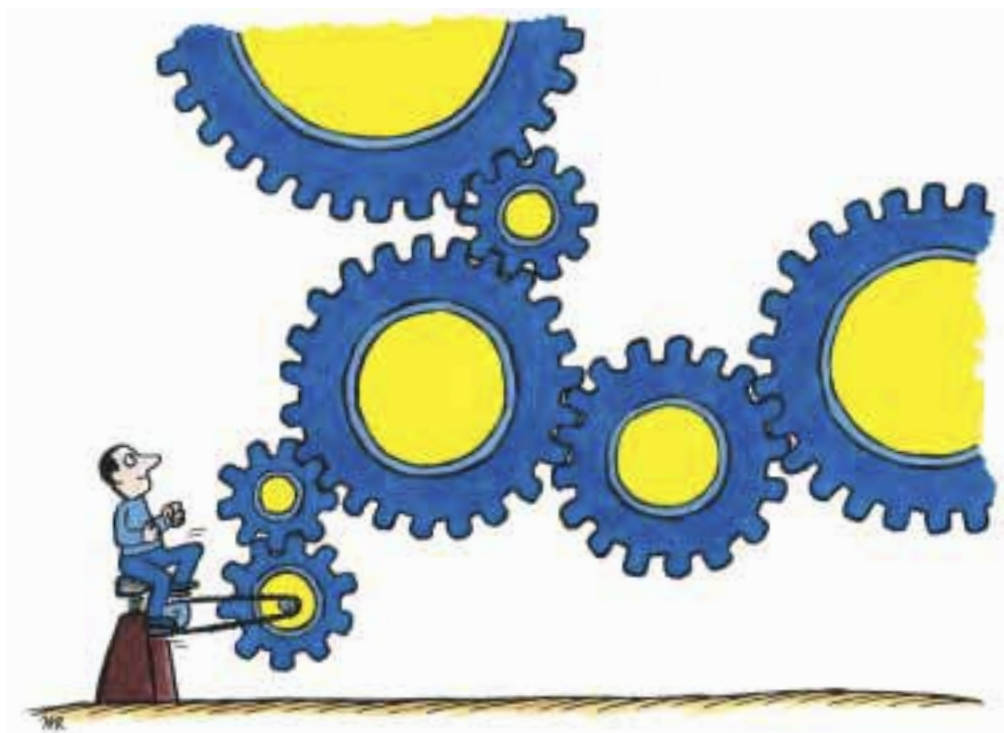
Euroopa Liit on rohkem kui riikide konföderatsioon, aga mitte ka föderaalriik. EL on ajalooliselt midagi täiesti uut ja enneolematut. Liidu poliitiline süsteem on viimase 50 aasta jooksul olnud pidevas arengus ning see põhineb mitmel lepingul: alates 1950ndatel aastatel Pariisis ja Roomas allkirjastatud kuni läinud kümnendil Maastrichtis, Amsterdams ja Nice'is kokkulepituteni.

Nende lepingute kohaselt delegeerivad liikmesriigid osa oma rahvuslikust suveräänsusest ühishuvi esindavatele ühistele institutsioonidele.

Lepinguid loetakse esmasteks õigusaktideks. Nendest tuleneb suur kogum teiseid õigusakte, millel on otsene mõju Euroopa Liidu kodanike igapäevaelule. Teised õigusaktid hõlmavad põhiliselt määrusi, direktiive ja soovitusi.

Need seadused koos Euroopa Liidu üldise poliitikaga on kolme põhiinstitutsiooni otsuste tulemus:

- Euroopa Liidu Nõukogu (esindab liikmesriike),
- Euroopa Parlament (esindab kodanikke),
- Euroopa Komisjon (poliitiliselt sõltumatu, seisab Euroopa ühishuvide eest).

See „**institutsionaalne kolmnurk**“ saab toimida vaid tingimusel, et kolm institutsiooni teevad tihedat koostööd ja usaldavad üksteist. „*Oma ülesannete täitmiseks ja kooskõlas käesoleva lepingu sätetega võtavad Euroopa Parlament üheskoos nõukoguga ja nõukogu ning komisjon vastu määrusi, annavad direktiive, teevad otsuseid, annavad soovitusi või esitavad arvamusi.*“ (Maastrichti lepingu artikkel 249.)

Euroopa Liidu Nõukogu

Euroopa Liidu Nõukogu on liidu põhiline otsusetegija. Seda on nimetatud ka ministrite nõukoguks ning lühidalt nõukoguks.

Iga liikmesriik on järjestikku kuus kuud nõukogu eesistuja. Igal nõukogu istungil osaleb üks minister igast liikmesriigist. Milline minister osaleb, sõltub istungi päevakorrast. Kui see on välispoliitika, osaleb välisminister, kui põllumajandus, siis põllumajandusminister jne. Nõukogul on üheksa erinevat koosseisu, mis katavad kõiki erinevaid poliitikavaldkondi, sealhulgas tööstust, transporti, keskkonnaküsimusi jne. Nõukogu tööd kavandab ja koordineerib üldasjade ja välissuhete nõukogu.

Nõukogu istungeid valmistab ette alaliste esindajate komitee (Coreper), mis koosneb liikmesriikide suursaadikutest Euroopa Liidu juures, keda abistavad ministriumiametnikud. Nõukogu administratiivne töö on Brüsselis asuva peasekretariaadi kanda.

Nõukogu ja Euroopa Parlament on ELi seadusandjad ning nad vastutavad liidu eelarve eest. Nõukogu sõlmib ka rahvusvahelised lepingud, mille üle on komisjon läbiträkimisi pidanud. Lepingute kohaselt peab nõukogu langetama otsused ühehäälselt või kvalifitseeritud häälteenamusega.

Olulistest küsimustes, nagu lepingute muutmine, ühistegevuse alustamine uues poliitikavaldkonnas või uue riigi ühinemine liiduga, peab nõukogu otsustama ühehäälselt.

Enamikes küsimustes on nõutav kvalifitseeritud häälteenamus, teisisõnu, otsuse langetamiseks on nõutav teatav vähim poolthääle arv. Iga riigi häältearv vastab üldjoontes tema elanikkonna suurusele. 1. maini 2004 jagunevad hääled järgnevalt:

• Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa, Ühendkuningriik	10
• Hispaania	8
• Belgia, Holland, Kreeka, Portugal	5
• Austria, Rootsi	4
• Iirimaa, Soome, Taani	3
• Luksemburg	2
KOKKU	87

Vähim nõutav häältearv kvalifitseeritud häälteenamuseks on 62 häält 87st (ehk 71,3%).

Pärast uute liikmesriikide ühinemist Euroopa Liiduga 1. mail 2004 kehtivad kuus kuud üleminekumeetmed. Alates 1. novembrist 2004 jagunevad hääled järgmiselt:

• Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa, Ühendkuningriik	29
• Hispaania ja Poola	27
• Holland	13
• Belgia, Kreeka, Portugal, Tšehhi Vabariik ja Ungari	12
• Austria ja Rootsi	10
• Iirimaa, Leedu, Slovakkia, Soome ja Taani	7
• Eesti, Küpros, Luksemburg, Läti ja Sloveenia	4
• Malta	3
KOKKU	321

Kvalifitseeritud häälteenamuseks on vaja vähemalt 232 häält (72,3%). Lisaks sellele:

- peab liikmesriikide enamus (mõnel juhul kaks kolmandikku) olema otsuse poolt,
- võib iga liikmesriik nõuda kinnitust, et poolthääle arv esindab vähemalt 62% Euroopa Liidu rahvastikust.

Euroopa Ülemkogu

Euroopa Ülemkogusse kuuluvad kõikide liikmesriikide presidendid ja/või peaministrid ning Euroopa Komisjoni president. Samuti esineb igal ülemkogul kõnega Euroopa Parlamendi president.

1974 hakkasid Euroopa Liidu riikide juhtpoliitikud (riigipead ja valitsusjuhid) korraldama regulaarseid kohtumisi. Nimetatud tava sai seaduseks ühtse Euroopa aktiga (1987). Ülemkogu tuleb reeglina kokku neli korda aastas. Seda juhib parasjagu Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja ametis oleva riigi president või peaminister.

Arvestades Euroopa Liiduga seonduva jätkuvat tähtsustumist iga liikmesriigi poliitikas, on riigijuhtide regulaarsed kohtumised ja arutelud hädatarvilikud. Maastrichti lepingu kohaselt sai ülemkogust ametlikult Euroopa Liidu tähtsamate poliitiliste algatuste tegija, ta sai ka otsustusõiguse nende keerukate küsimuste üle, kus ministrid (Euroopa Liidu Nõukogu) ei suuda kokkuleppele jõuda.

Ülemkogu kokkusaamised on muutunud meediasündmuseks, kuna osalejad on tuntud avaliku elu tegelased ning mõni arutluse all olev küsimus vägagi vaidlustekitav. Ülemkogul arutatakse ka maailmapoliitika olulisi küsimusi. Ühist välis- ja julgeolekupoliitikat arendades püütakse rahvusvahelistes küsimustes kõnelda ühel häälel.

Euroopa Ülemkogu on seega Euroopa Liidu kõrgeim poliitiline otsustaja. Mõned liikmesriigid soovivad, et sellest saaks Euroopa valitsus ning üks selle liige esindaks liitu maailmas. Üksmeelt ei ole küsimuses, kas selle inimese peaks valima ülemkogu või oleks selles rollis automaatselt Euroopa Komisjoni president.

Seni on nn härra Euroopa rollis Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja (see ametikoht loodi Amsterdamis lepinguga), kes on ühtlasi nõukogu peasekretär. 1999. aastal määrati sellesse ametisse **Javier Solana**.

Euroopa Parlament

Euroopa Parlament on valitav kogu, mis esindab Euroopa Liidu kodanikke ning osaleb seadusandlikus menetluses. Alates 1979. aastast valitakse Euroopa Parlamendi liikmed otsestel ja üldistel valimistel viieks aastaks.

Kuni 2004. aasta valimiseni kuulub parlamenti 626 liiget. Pärast liidu laienemist liikmete arv kasvab. Liikmete arv erineb riigiti (tähestikulises järjekorras, arvestades riigi nime tema enda keeles):

	1999–2004	2004–2007	2007–2009
Bulgaaria	–	–	18
Belgia	25	24	24
Tšehhi Vabariik	–	24	24
Taani	16	14	14
Saksamaa	99	99	99
Eesti	–	6	6
Kreeka	25	24	24
Hispaania	64	54	54
Prantsusmaa	87	78	78
Iirimaa	15	13	13
Itaalia	87	78	78
Küpros	–	6	6
Läti	–	9	9
Leedu	–	13	13
Luksemburg	6	6	6
Ungari	–	24	24
Malta	–	5	5
Holland	31	27	27
Austria	21	18	18
Poola	–	54	54
Portugal	25	24	24
Rumeenia	–	–	36
Sloveenia	–	7	7
Slovakkia	–	14	14
Soome	16	14	14
Rootsi	22	19	19
Ühendkuningriik	87	78	78
KOKKU	626	732	786

Parlamendi plenaaristung toimub harilikult Strasbourg'is ning lisaistungid Brüsselis. Parlamendil on 17 komiteed, mis valmistavad ette plenaaristungeid, ning rida fraktsioone, mis kogunevad reeglina Brüsselis. Parlamendi peasekretariaat asub Luxembourg'is.

Parlament ja nõukogu jagavad seadusandlikku võimu, kasutades selleks (lisaks tavapärasele konsulteerimisele) kolme erinevat menetlust.

Esiteks koostöömenetlus, mis võeti kasutusele ühtse Euroopa aktiga 1986. aastal. Selle menetluse puhul esitab parlament oma arvamuse Euroopa Komisjoni poolt ette valmistatud direktiivide ja määruste eelnõude kohta, misjärel võib komisjon neid parlamendi ettepanekuid arvestades muuta.

Teiseks nõusolekumenetlus, mis samuti kehtib aastast 1986. Selle menetluse puhul on vajalik parlamendi nõusolek Euroopa Komisjoni poolt läbi räägitud rahvusvahelistele lepingutele, samuti ettepanekule Euroopa Liitu laiendada ning reas teistes küsimustes, sealhulgas valimiskorra muutmise.

Kolmandaks kaasotsustusmenetlus, mis loodi Maastrichti lepinguga (1992). See annab Euroopa Parlamendile Euroopa Nõukoguga võrdsed seadusandlikud õigused mitmes olulises valdkonnas, nagu tööjõu vaba liikumine, siseturg, haridus, teadusuuringud, keskkond, üleeuroopalised võrgud, tervishoid, kultuur ja tarbijakaitse. Parlamendil on õigus seadusemuudatused nendes valdkondades tagasi lükata, kui saadikute absoluutne enamus hääletab Euroopa Nõukogu ühise seisukoha vastu. Sel juhul võib asi liikuda edasi lepituskomiteesse.

Amsterdami lepinguga lisandus 23 ja Nice'i lepinguga veel 7 valdkonda, kus kehtib kaasotsustusmenetlus.

Parlament ja nõukogu on võrdselt vastutavad ka Euroopa Liidu eelarve vastuvõtmise eest. Euroopa Komisjon esitab eelarveprojekti, mida seejärel arutavad Euroopa Parlament ja Euroopa Nõukogu. Parlament võib pakutud eelarve tagasi lükata, mida ta on ka mitu korda teinud. Sel juhul tuleb kogu eelarvemenetlust uuesti alustada. Parlament on kasutanud täiel määral oma õigusi eelarve osas liidu poliitika mõjutamiseks. Samas jääb suurem osa liidu põllumajanduskulutustest parlamendi kontrolli alt välja.

Parlament on Euroopa poliitika liikumapanev jõud. See on arutelukoda, kus kõigi liikmesriikide poliitilised ja rahvuslikud vaated kohtuvad ja ühinevad. Parlamendis sünnib seega palju poliitilisi algatusi.

Parlamendiaruteludes annavad tooni erinevad fraktsioonid. Suurimad neist on:

- Euroopa Rahvapartei (kristlikud demokraadid) ja Euroopa Demokraatide fraktsioon,
- Euroopa Sotsialistide Erakonna fraktsioon.

Parlament etendas juhtrolli Euroopa Liidu põhiõiguste harta loomisel (välja kuulutatud detsembris 2000) ning Euroopa konvendi ellukutsumisel (Laekeni ülemkogu järel detsembris 2001).

Ei tohi unustada ka tõsiasja, et nimelt parlament teostab demokraatlikku kontrolli Euroopa Liidu üle. Tal on õigus Euroopa Komisjon umbusaldusvaldusega ametist vabastada. (Selleks on vaja kahte kolmandikku häältest.) Parlament jälgib ühise poliitika elluviimist erinevates valdkondades, analüüsidest näiteks kontrollikoja aruan-deid ning esitades suulisi või kirjalikke küsimusi Euroopa Komisjonile ja nõukogule. Ametisolev Euroopa Nõukogu eesistuja annab parlamendile aru olulisematest lan-getatud otsustest.

2002. aastal valiti Euroopa Parlamendi presidendiks **Pat Cox**.

Euroopa Komisjon

Euroopa Komisjon on üks Euroopa Liidu võtmeinstituut. Kuni 1. maini 2004 on komisjonil 20 liiget (Hispaaniast, Itaaliast, Prantsusmaalt, Saksamaalt ja Ühendku-ningriigist kaks, kõikidest teistest riikidest üks liige), kes määratakse liikmesriikide kokkuleppel ja parlamendi heakskiidul ametisse viieks aastaks.

Pärast uute riikide liitumist 2004. aastal hakkab igal riigil olema üks volinik.

Komisjon on poliitiliselt täiesti sõltumatu. Tema ülesanne on seista Euroopa Liidu kui terviku huvide eest ja ta ei tohi kuuletuda ühegi liikmesriigi valitsusele. Olles nn le-pingute valvur, peab ta hoolitsema nõuko-gu ja parlamendi määruste ja direktiivide elluviimise eest. Vastasel juhul võib komis-jon kaevata rikkujat Euroopa Kohtusse.

Komisjon on ainuke instituut, kellel on õigus algatada Euroopa Liidu õigusakte, samuti võib ta teha omapoolseid algatusi, et nõukogu ise või nõukogu ja parlament jõuaksid üksmeelele.

Euroopa Liidu täidesaatva asutusena viib komisjon ellu nõukogu otsuseid, näiteks ühise põllumajanduspoliitika valdkonnas. Komisjon on suuresti vastutav Euroopa Liidu ühiste poliitikate, näiteks teadus-uuringute, arenguabi, regionaalpoliitika jne eest. Ta haldab ka antud valdkondade eel-arvet.

Komisjon on vastutav parlamendi ees, parlamendi umbusaldusvalduse korral peab terve komisjon tagasi astuma. Eelmine komisjon **Jacques Santeri** juhtimisel pidi sellise sündmuse kartuses 16. märtsil 1999 täies koosseisus ise tagasi astuma, misjärel sai **Romano Prodist** komisjoni president aastateks 1999–2004.

Komisjoni teenistuses on 36 peadirekto-raadi ja teenistuse ametnikud asukohaga põhiliselt Brüsselis ja Luxembourg'is. Eri-nevvalt tavapärase rahvusvaheliste organi-satsioonide sekretariaatidest on komisjo-nil oma eelarve, mis tagab talle suhtelise sõltumatuse.

Euroopa Kohus

Luxembourg'is asuv Euroopa Kohus koosneb ühest kohtunikust igast liikmesriigist, keda abistab kaheksa kohtujuristi. Nad nimetatakse liikmesriikide valitsuste kokkuleppel ametisse kuueks aastaks, mida võib pikendada kolme aasta kaupa veel kaks korda. Nende erapooletus peab olema väljaspool kahtlust.

Kohtu ülesandeks on tagada Euroopa õigustiku järgimine, asutamislepingute õige tõlgendamine ja neist kinnipidamine.

Kohus võib leida, et see või teine liidu liikmesriik ei pea põhilepingutega võetud kohustustest kinni. Kohus võib kontrollida, kas Euroopa Liidu seadused on õigesti jõustatud, ning tulla järeldusele, et Euroopa Parlament, nõukogu või komisjon ei pea neist vajalikul kombel kinni.

Euroopa Kohus on ainuke asutus, kes liikmesriigi kohtu palvel võib langetada otsuse põhilepingute tõlgendamise või Euroopa seaduste tõlgendamise ja kehtivuse kohta. Kui sedalaadi küsimus jõuab mõne liikmesriigi kohtu pädevusse, siis ta võib – ja vahel ka *on kohustatud* – küsima Euroopa Kohtu otsust.

Niiviisi tagatakse, et Euroopa Liidu seadusi tõlgendatakse ja rakendatakse terves liidus ühtemoodi.

Lepingud annavad kohtule sõnaselgelt õiguse uurida, kas Euroopa Liidu õigusaktid austavad liidu kodanike põhiõigusi, ning teha otsuseid isikuvabaduse ja turvalisuse küsimustes.

Esimese Astme Kohus, mis alustas tööd 1989. aastal ning kuhu kuulub üks kohtunik igast liikmesriigist, langetab otsuseid teatavates kindlates valdkondades, eeskätt firmade ja eraisikute kaebuste üle Euroopa institutsioonide suhtes ning institutsioonide ja nende töötajate vaheliste vaidluste üle.

Kontrollikoda

1977. aastal moodustatud kontrollikojal on üks liige igast Euroopa Liidu riigist, kes liikmesriikide kokkuleppe alusel ja Euroopa Parlamendiga konsulteerides on nimetatud ametisse kuueks aastaks. Kontrollikoda jälgib, kas Euroopa Liidu kõik tulud on laekunud, kulutused tehtud seaduslikult ja sihipäraselt ning Euroopa Liidu eelarvega kõik korras. Kojal on õigus kontrollida kõigi Euroopa Liidu rahadega tegelevate asutuste arvepidamist ning vajadusel pöörduda Euroopa Kohtu poole.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Langetades otsuseid Euroopa Liidu ja Euratomi asutamislepingutega kaetud valdkondades, konsulteerivad nõukogu ja komisjon Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega. Kodanikuühiskonna erinevaid huvigruppe esindavad komitee liikmed määrab nõukogu ametisse neljaks aastaks.

Komiteega tuleb konsulteerida enne otuselangetamist mitmes olulises valdkonnas: tööhõive, Euroopa Sotsiaalfond, kutseharidus jne. Omal algatusel võib komitee esitada arvamusi ka teistes küsimustes, mida oluliseks peab.

Regioonide komitee

Euroopa Liidu lepinguga loodud regioonide komitee koosneb piirkondliku ja kohaliku omavalitsuse esindajatest, kelle on nimetanud liikmesriigid ning nõukogu neljaks aastaks ametisse kinnitanud. Vastavalt lepingule peavad nõukogu ja komisjon komiteega konsulteerima regioonide jaoks olulistest küsimustest, samuti võib komitee esitada arvamusi omal alatusel.

Euroopa Investeeringispank

Luxembourg'is asuv Euroopa Investeeringispank rahastab projekte, mis on suunatud liidu vähem arenenud piirkondadele ning aitavad tõsta väikeettevõtete konkurentsivõimet.

Euroopa Keskpank

Frankfurdis asuv Euroopa Keskpank vastutab euro ja Euroopa Liidu rahapoliitika eest. Lähemalt tuleb sellest juttu 7. peatükis.

Euroopa konvent

Eespool kirjeldatud institutsioonid ja asutused on Euroopa Liidu otsusetegemise masinavärgi tähtsaimad hoovad. Kuid liidu eduka toimimise jätkumiseks on tarvis süsteemi põhjalikult uuendada. Nimelt sel eesmärgil kutsuti Laekeni ülemkogul detsembris 2001 ellu Euroopa konvent. Selle 105 liiget esindasid liikmes- ja kandidaatriikide valitsusi, rahvusparlamente ja Euroopa Parlamenti ning Euroopa Komisjoni. Prantsusmaa ekspresidendi **Valéry Giscard d'Estaing**'i eesistumisel koos käinud kogu ülesandeks oli teha ettepanek, kuidas võiks liit pärast laienemist edasi toimida.

Euroopa Liit seisab silmitsi kahe põhilise väljakutsega. Esiteks võib eesseisev laienemine kasvatada järgnevatel kümnenditel liidu liikmete arvu 30 või 35ni. Kas nõnda rohkearvuline ministrite ümarlaud on võimeline langetama ühehäälsed otsused? Kas otsustusmehhanism ei kiilu krigisesed kinni? Kuidas liitu juhitakse? Kellel on õigus kõnelda Euroopa nimel maailmas? Kuhu tõmmata Euroopa Liidu lõplik piir? Näiteks Euroopa Nõukogul (ei ole seotud Euroopa Liiduga) on juba 45 liikmesriiki, sealhulgas Venemaa, Ukraina, Türgi ja Kaukaasia maad.

Teiseks soovivad ELi kodanikud suuremat sõnaõigust erinevate poliitikavaldkondade kujundamisel, ent neil on raske mõista liidu äärmiselt keerukat otsustamissüsteemi ning nad tajuvad, et „Brüssel“ ei tea nende igapäevaelu. Seetõttu oleks vaja põhiseadust, mis paneb selgelt paika, kes mille eest liidus vastutab, piiritleb iga ELi institutsiooni võimu ja vastutuse ning selle, mis peab jääma liikmesriigi enda ja kohaliku omavalitsuse kanda.

Euroopa Liit peab leidma uue valitsemisviisi, mis on lihtsam, demokraatlikum ja inimsõbralikum. Konvent valmistas ette põhiseaduse eelnõu ja esitas selle juunis 2003 Euroopa Ülemkogule.

Põhiseadus on liidu tulevikule otsustava tähtsusega. Sellest sai 4. oktoobril 2003 alanud valitsustevahelise konverentsi põhiline arutusobjekt ning see on keskne teema ka juunis 2004 toimuvate Euroopa Parlamendi valimiste kampaanias.

Teel Euroopa põhiseadusele

19. ja 20. juunil 2003 toimunud Thessaloníki ülemkogul tervitati konvendi presidendi Valéry Giscard d'Estaing'i esitatud põhiseaduse lepingu eelnõud. Euroopa Liidu juhtide sõnul on see „hea alus valitsustevahelise konverentsi töö käivitamiseks“ oktoobris 2003.

Eelnõus on järgmised ettepanekud.

- Euroopa Ülemkogu president valitakse kvalifitseeritud häälteenamusega kaheks ja pooleks aastaks, võimalusega üks kord tagasi valida.
- Komisjoni president valitakse Euroopa Parlamendi liikmete häälteenamusega. Kandidaadi esitab Euroopa Ülemkogu, võttes arvesse Euroopa Parlamendi valimiste tulemusi.
- Määratakse ametisse Euroopa Liidu välisminister, kes on ühtaegu nii komisjoni asepresident kui ülemkogu liige.
- Põhiõiguste hartast saab põhiseaduse lepingu osa.
- Euroopa Liidust saab juriidiline isik.
- Kvalifitseeritud häälteenamus nõukogus peaks laienema.
- Euroopa Parlamendil peab olema suurem otsustusõigus õigusloome ja eelarve küsimustes.
- Liidu ja liikmesriikide võimu- ning vastutuspäär tuleb selgemalt määratleda.
- Rahvusparlamendid peavad etendama rolli lähimuspõhimõtte täitmise tagamisel.

Mida Euroopa Liit teeb?

Rooma lepingu koostajad sõnastasid Euroopa Majandusühenduse eesmärgi järgmiselt: „Ühenduse ülesanne on ühisturu ning liikmesriikide majanduspoliitika järkjärgulise lähendamise kaudu edendada ühenduse kõigis osades majandustegevuse harmoonilist arengut, jätkuvat ja tasakaalustatud laienemist, stabiilsuse suurendamist, elatustaseme kiirendatud parandamist ja ühendusse kuuluvate riikide vaheliste tihedate suhete edendamist.“

Need sihid on suuremalt jaolt saavutatud tänu kaupade, inimeste, teenuste ja kapitali vabale liikumisele, ausa konkurentsi tagamisele ja tarbijate huvide kaitsele. Ühisturu moodustamine viidi lõpule aastal 1993, euro tuli käibele aastal 2002.

Võimaldamaks kõigil majandussektoritel ja piirkondadel neist saavutustest kasu saada, oli vaja neid toetada teatavate Euroopa Liidu enda poolt rahastatavate ja elluviidavate struktuursete meetmetega.

Euroopa juhtpoliitikud mõistsid varakult, et euroopalik solidaarsus tähendab majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse tugevdamist, teisisõnu vahe vähendamist rikkamate ja vaesemate piirkondade vahel. See tõi kaasa regionaal- ja sotsiaalpoliitika väljakujundamise, mis iga laienemisingiga on üha tähtsustunud.

Regionaalpoliitika

Euroopa Liidu regionaalpoliitika väljendub toetuste maksmisses ühisest eelarvest

ebasoodsas seisus olevatele piirkondadele ja elanikkonna rühmadele. Aastateks 2000–2006 on ette nähtud 213 miljardit eurot. Rahasummad on mõeldud mahaäänud piirkondade arendamiseks, vanade tööstuslinnakute ümberkujundamiseks, noorte ja pikaajaliselt töötute töö leidmise hõlbustamiseks, põllumajanduse ajakohastamiseks ja ebasoodsamate maapiirkondade abistamiseks.

Raha makstakse välja erinevatest rahastutest: Euroopa Regionaalarengu Fondist, Euroopa Sotsiaalfondist, Kalanduse Arendusrahastust ja Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondist.

Need rahasummad täiendavad või ergutavad erasektori ning riigi ja kohaliku omavalitsuse investeeringuid. Et raha läheks sinna, kus ta kõige rohkem kasu toob, on Euroopa Liit seadnud kolm esmatähtsat eesmärki:

- 1. eesmärk on arendada neid alasid, kus toodetud rikkus jagatuna elanike arvuga ehk sisemajanduse kogutoodang (SKT) elaniku kohta on alla 75% Euroopa Liidu keskmisest. See abi, mis ulatub 135 miljardi euroni, moodustab kaks kolmandikku aastateks 2000–2006 regionaalpoliitikale eraldatud vahenditest. Abi läheb ligikaudu 50 piirkonda, kus elab 22% liidu rahvastikust. Seda kasutatakse nende piirkondade majanduse arendamiseks, luues tarviliku infrastruktuuri, pakkudes elanikele paremat väljaõpet ning soodustades investeeringuid kohalikesse ettevõtetesse.
- 2. eesmärk on abistada raskustesse sattunud piirkondi. Abi suunatakse näiteks piirkondadele, kus toimub majanduse ümberkorraldamine, hääbuvatele maa-rajoonidele, kriisisattunud kalastuspiirkondadele või tõsiste probleemide käes vaelevatele linnaaladele.

- 3. eesmärk on võidelda tööpuudusega koolituse ajakohastamise ja töökohtade loomise toetamise kaudu.

Nende eesmärkide raames on käivitatud mitmed eriprogrammid, näiteks **Interreg**, millega edendatakse piiriülest ja regiooni-devahelist koostööd, ning **Urban**, millega toetatakse linnade säästlikku arengut ja raskustesse sattunud linnapiirkondi.

Peale nende struktuural- ehk tõukefondide eksisteerib ka Ühtekuuluvusfond. Selle vahendeid kasutatakse transpordi infrastruktuuri ja keskkonnaprojektide rahastamiseks neis Euroopa Liidu riikides, mille SKT on alla 90% liidu keskmisest. Siiani on nendeks riikideks olnud Hispaania, Iirimaa, Kreeka ja Portugal.

Tänu sellistele Euroopa Liidu rahastatavatele toetusseemidele on liidu liikmesriigid saanud oma majandusarengut ühtlustada. Majanduslikule lähenemisele on mõju avaldanud ka liikmesriikide valitsuste tegevus majandus- ja rahaliidu tingimuste täitmisel.

Struktuuripoliitika laiendamine uute riikide ühinemisel

10 uue riigi lisandumine Euroopa Liitu on tõsine väljakutse majanduslikule ja sotsiaalsele ühtekuuluvusele, sest nende riikide mõne piirkonna areng jääb liidu keskmisest tublisti maha. Laienemine muudab liidu mitmepalgelisemaks, mistõttu nii valdkonniti kui piirkonniti tuleb rakendada täiendavaid meetmeid.

Kandidaatriikide abistamiseks on mitmeid vahendeid. **Phare** programm suunab abi Kesk- ja Ida-Euroopa kandidaatriikidele. Aastatel 2000–2006 antava liitumiseelse abi kogumaht on 10,9 miljardit eurot.

Ühinemiseelse struktuuripoliitika rahastamisvahendi ehk **ISPA** abil rahastatakse keskkonna- ja transpordiprojekte 7,2 miljardi euro ulatuses.

Sapardi (põllumajandusrahastu) eelarve on 3,6 miljardit eurot.

Kui uued riigid on liitunud, asendatakse liitumiseelsed vahendid tööke- ja ühtekuuluvusfondi programmide ja projektidega.

Sotsiaalne mõõde

Euroopa Liidu sotsiaalpoliitika eesmärk on tasandada kõige silmatorkavamad ebarõrdsust. 1961. aastal loodi Euroopa Sotsiaalfond, et edendada uute töökohtade loomist ning aidata töötajaid ühest valdkonnast või piirkonnast teise liikumisel. 2003. aastal eraldati fondile liidu eelarvest 4,8 miljardit eurot.

Rahaline abi ei ole ainus vahend, mille varal püüab Euroopa Liit Euroopa sotsiaalset olukorda muuta. Abi üksi ei kõrvalda kõiki majanduslikust allakäigust või piirkonna mahajäämusest tekkinud probleeme. Sotsiaalne areng tuleneb ennekõike majanduskasvust, mida oma tegevusega toetavad nii riik kui liit.

Sotsiaalset arengut toetavad ka seadused, mis tagavad kõigi Euroopa Liidu kodanike põhiõigused. Mõned neist on määratletud asutamislepingutega, näiteks meeste ja naiste õigus võrdse töö eest võrdsele tasule. Teised sisalduvad töökaitsealastes direktiivides (töötervishoid ja tööohutus) ning olulistes ohutusstandardites.

Detsembris 1991 võttis Maastrichti Euroopa Ülemkogu vastu ühenduse töötajate sotsiaalsete põhiõiguste harta, määratledes kõigi Euroopa Liidu riikide töötajate õigused: vaba liikumine, õiglane töötasu, paremad töötingimused, sotsiaalkaitse,

ühinemisõigus ja ühisläbirääkimiste pidamise õigus, õigus kutseõppele, naiste ja meeste võrdne kohtlemine, töötaja teavitamis-, osalemis- ja ärakuulamisõigus;ervis ja ohutus tööil ning laste, eakate ja puuetega inimeste kaitse. Amsterdami Ülemkogul juunis 1997 sai hartast Euroopa Liidu lepingu lahutamatu osa, mis kehtib kõigis liikmesriikides.

Tööhõivepoliitika

20. sajandi lõpukümnendil nõudsid Euroopa Liidu kodanikud oma valitsustelt tõsi-seid samme uute töökohtade loomiseks. Kuidas said eurooplased uskuda lõimimise hüvedesse ning paremasse tulevikku, kui 10% kõigist tööealistest (aastani 1997) olid töötud? Seetõttu lisati Amsterdami lepingusse tööhõive peatükk ning uute töökohtade loomisest sai liidu majanduspoliitika prioriteet.

20. ja 21. novembril 1997 kiitsid 15 liikmesriigi juhid Luxembourg'i Ülemkogus heaks koordineeritud strateegia siseriiklike meetmete tõhustamiseks. Strateegia nägi ette paremat kutsealast ettevalmistust, stardiabi uutele ettevõtetele ning sotsiaaldialoogi ehk tööandjate ja töövõtjate suhete parandamist. Selles määratleti tööhõive tõstmise põhisuunad. Liikmesriigid ja liidu institutsioonid jälgivad kokkulepitud hindamiskorra alusel järjekindlalt põhisuundade tegelikku rakendamist.

Luxembourg'i strateegiat tugevdati ja laiendati Lissaboni ülemkogus märtsis 2000. Lissaboni strateegia sai uue ja väga julge eesmärgi: muuta Euroopa Liit kümne aastaga „*kõige konkurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks teadmistel põhinevaks majanduseks maailmas, mis suudaks säilitada majanduskasvu rohkemate ja paremate töökohtade ning suurema sotsiaalse ühtekuuluvuse abil*“ (vaata 8. peatükki teadmistel põhinevast ühiskonnast).

Ühispoliiticate rahastamine

Märtsis 1999 leppis Berliini Euroopa Ülemkogu kokku Euroopa Liidu eelarve suurus ja jaotuses aastateks 2000–2006 – Agenda 2000. Kokkuleppe eesmärk oli tagada piisavad rahalised vahendid nii ühispoliiticate elluviimiseks kui laienemise ettevalmistamiseks.

Kokkuleppe eesmärk oli samuti rahakotiraudu koomale tõmmata ja näidata Euroopa maksumaksjale, et liidu raha kasutatakse sihipäraselt ja tõhusalt. Euroopa Liidu omavahendid, mis tulevad peamiselt käibemaksust ja liikmesriikide panusest rahvamajanduse kogutoodangu alusel, ei tohi aastatel 2000–2006 ületada 1,27% liidu kogutoodangust.

Eelarvedistsipliin peab võimaldama katta liidu laienemisega seotud kulud 2006. aasta lõpuni, ilma et senised solidaarsusmeetmed ohtu satuks ega oleks välistatud uute algatuste käivitamine. Euroopa Liidu eelarve jäi 2003. aastal alla 100 miljardi euro – oluliselt vähem piirist, mis Berliinis kokku lepidi.

Ühise põllumajanduspoliitika reformimine

Leppides Berliinis kokku Agenda 2000 meetmete suhtes, otsustas ülemkogu reformida ühist põllumajanduspoliitikat (ÜPP) vähendamaks kulutusi ning säilitamiseks Euroopa põllumajanduse konkurentsivõimet.

Rooma lepingus esitatud ÜPP eesmärgid on suuresti saavutatud: põllumeestele on tagatud rahuldav elatustase, turud on stabiliseerunud, toodang jõuab tarbijani mõistlikku hinnaga, toimunud on struktuurimuutused. Ka teised aja jooksul kehtestatud põhimõtted on hästi toimunud. Varustuskindlus on tagatud, põllumajandustoodete hinnad püsivad stabiilsena ja on kaitstud maailmaturu kõikumiste eest.

Kuid ÜPPst on saanud omaenda edu ohver. Tootmisviiside arenedes muutus Euroopa põllumajandus järjest konkurentsivõimelisemaks, üha enam ja enam inimesi lahkust maalt ning põllumeeste osa liidu töötajaskonnas langes algselt 20 protsendilt alla 5 protsendi. Tootmine kasvas kiiremini kui tarbimine ning ülejääkide müümine lõi valusalt liidu rahakoti pihta. Lisaks maksti tootmisele peale: 2002. aastal ulatusid põllumajandussubsiidiumid 45,4 miljardi euron, moodustades 40% Euroopa Liidu kogueelarvest.

Tuli astuda samme olukorra muutmiseks, mida Agenda 2000 ühise põllumajanduspoliitika eesmärkide ja meetodite suhtes ka tegi. Põhiülesandeks sai toota kõrgekvaliteedilisi põllumajandustooteid mahuks, mis on nõudlusega enam kooskõlas, ning loobuda keskkonnanahjulikust intensiivmajandamisest. Põllumajandustoetuste sidumine tootmismahutudega lõpetati.

Reform hakkab vilja kandma: tootmine on vähenenud. Euroopa Liit on maailma suurimaid põllumajandustoodete eksportijaid ja importijaid. Talupidajaid julgustatakse kasutama säästvaid tootmisviise, mis on kooskõlas vajadusega kaitsta keskkonda ja säilitada paikkonda. Põllumajandustootjate osaks on nüüd teatud mahu tootmise alalhoidmine kõigis piirkondades ja Euroopa maastikulise mitmekesisuse säilitamine. On jõutud äratundmisele, et nimetatud mitmekesisus ja maaelu on oluline osa Euroopa identiteedist.

ÜPP eest vastutav Euroopa Komisjon leiab, et põllumeeste ja tarbijate huve tuleb veelgi lähendada. Tarbijal on õigus nõuda kõrgekvaliteedilist toitu, mis vastab kõigile tervisekaitseõuetele. Suu- ja sõrataudi ning hullulehmatõve puhangud Euroopas 1990ndate lõpul ja 2000ndate algul tõendasid liidu toiduohutuse ja loomatervisehoiu poliitika läbikukkumist. Haiguste leviku peatamiseks tuli rakendada müügi- ja kauplemiskeelde.

2002 tegi komisjon uute reformide ettepaneku, mis võimaldaksid Euroopal kaasa rääkida Maailma Kaubandusorganisatsiooni otsustusprotsessis. Komisjon soovib põhirõhu asetada toidu kvaliteedile, ennetavatele meetmetele ja loomade heaolule.

Sarnaselt on Euroopa Liit asunud reformima oma kalanduspoliitikat. Eesmärgiks on kalalaevastiku vähendamine, kalavarude säilitamine ning rahaline abi inimestele, kes lõpetavad kalapüügiga tegelemise.

Säästev areng

Euroopa Liit pööras algselt põhitähelepanu ühisturu kindlustamisele, ent järk-järgult on päevakorda tõusnud paljud teised igapäevaelu aspektid ja kõigi eurooplaste ühised mured: keskkonnakaitse, rahvatervis, tarbijakaitse, konkurents ja ohutus transpordi valdkonnas, haridus ja kultuur.

Koos tegutsemine on piiriüleste probleemide tõhusa lahendamise huvides. Ühiste seaduste ja rahastamiseta ei saa enamiku neist lahendada mahus, mida vaid Euroopa Liit suudab pakkuda. Tavainimesele vastu tulles andis Amsterdami leping liidule märksa suuremad õigused ja ka vastutuse tervishoiu ja tarbijakaitse alal.

Ilmekaima näite Euroopa institutsioonide reaktsioonist avalikule arvamusele pakub kahtlemata **keskkonnakaitse** valdkond. Inimesed on mõistnud, et saastamine ei tunne piire, et meie looduspärand vajab kaitset ning kõigil on õigus nõuda ohutuid ja tervislikke tooteid ning elutingimusi. Seega pidi Euroopa Liit rakendama erimeetmeid mitmes valdkonnas: kehtestama õhusaaste standardid, kaitsma osoonikihti klorofluorosüvesinike heitkoguseid vähendades, tõhustama reovee puhastamist ja jäätmehooldust, rakendama kemikaalide kasutamise seiret, vähendama liiklusrõhku jne.

Keskkonnakaitse ei hõlma vaid üha rangeamate seaduste kehtestamist. Euroopa Liit on rahastanud ka keskkonnaprojekte ning andnud rahalist abi äri- ja tööstusettevõtetele Euroopa keskkonnaseaduste täitmiseks.

2002. aasta augustis toimus Johannesburgis ÜRO ülemaailmne säästva arengu tippkohtumine. Seda valmistas ette sama aasta märtsis kokku tulnud Barcelona Euroopa Ülemkogu, mis püstitas liidule selge sihi: Euroopa Liidu säästva arengu poliitika saagu eeskujuks kogu maailmale. See poliitika peab hõlmama loodusvarade säilitamist ja säästvat kasutamist, rahvusvahelist keskkonnahaldamise süsteemi, Euroopa tehnoloogilise arengu kiirendamist ning nende tehnoloogiate jagamist arengumaadega. Barcelona ülemkogu seadis eesmärgiks tõsta liidu arenguabi 0,7 protsendini rahvamajanduse kogutoodangust.

Tekib rida lahendamist vajavaid küsimusi. Kuidas suurendada arengumaadele hädatarvilikku majanduskasvu ilma keskkonda kahjustamata? Kuidas hallata veevarusid? Kuidas võtta kasutusele säästvad energiaallikad? Kuidas päästa Aafrika näljast ja haigustest? Need on taas probleemid, millega Euroopa Liidu tasandil ühiselt on võimalik tõhusamalt tegeleda kui igal riigil omapäi.

Tehnoloogia uuendamine

Euroopa Liidu asutajad nägid Euroopa tulevast õitsengut sõltumas suotlikkusest jääda tehnoloogia alal maailmas juhtivale kohale. Nad nägid ühise teadustöö eelseid. Nõnda loodi 1958. aastal koos Euroopa Majandusühendusega ka Euratom – Euroopa Aatomienergiaühendus. Selle eesmärk oli võimaldada liikmesriikidel kasutada üheskoos tuumaenergiat rahumeelsetel eesmärkidel. Loodi Teadusuuringute Ühiskeskus, mis koosnes üheksast uurimisinstituudist asukohaga Ispras (Itaalia), Karlsruhe (Saksamaa), Pettenis (Holland) ja Geelisi (Belgia).

Teaduse ja tehnoloogia arengu kiirenedes pidid ka Euroopa teadusuuringud muutuma mitmekesisemaks, ühendades väga erinevates valdkondades tegutsevaid teadlasi. Euroopa Liit pidi nende rahastamiseks leidma uue viisi ja avastustele uued tööstusrakendused.

Ühine teadustöö liidu tasandil täiendab rahvuslikke teadusprogramme. See koon- dab teadusasutusi erinevates Euroopa Liidu riikides. Toetust saavad fundamentaal- uuringud, näiteks juhitava termotuuma- sünteesi alal (21. sajandile praktiliselt am- mendamatu energiaallikas). Edendatakse ka teadusuuringuid ja tehnoloogilist arengut mitmes juhtivas tööstusharus, näiteks elektroonika- ja arvutitööstuses, millele konkurents väljastpoolt Euroopat avaldab tugevat survet.

Juunis 2002 võttis Euroopa Liit vastu tea- dusuuringute ja tehnoloogiaarenduse kuuen- da raamprogrammi aastateks 2002–2006. Programm eelarvega 17,5 miljardit eurot annab raha projektidele, mis valmivad tu- handete teadlaste koostöös üle Euroopa Liidu.

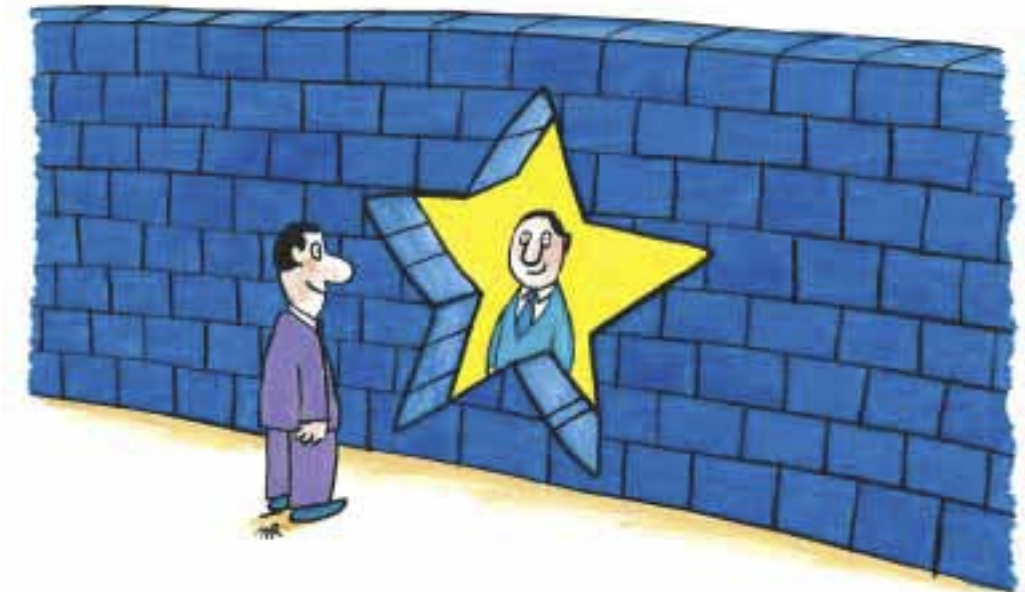
See peab arendama ka liikmesriikide endi teadus- ja arendustegevust, mis viiks vas- tavad kulutused 1,9 protsendilt 3 protsen- dini sisemajanduse kogutoodangust. Põ- hirõhk on geneetikal ja biotehnoloogial, raskete haiguste ravimeetodidel, nanoteh- noloogial, aeronautikal ja kosmoseuurin- gutel, säästlikel energiasüsteemidel ja keskkonnamuutuste mõjul ökosüsteemile.

6 Ühtne turg

Rooma lepingu artikkel 2 püstitas Euroopa Majandusühendusele (EMÜ) järgmise eesmärgi: „edendada ühenduse kõigis osades majandustegevuse harmoonilist arengut, jätkuvat ja tasakaalustatud laienemist, stabiilsuse suurendamist, elatustaseme kiirendatud parandamist ja ühendusse kuuluvate riikide vaheliste tihedate suhete edendamist.“

Selle saavutamiseks oli kaks teineteist täiendavat võimalust. Esiteks piiride avamine, mis võimaldas inimestel, kaupadel ja teenustel EMÜs vabalt liikuda. Teiseks liikmesriikide vastastikuse solidaarsuse kujundamine ühiste poliitikate ja finantsmeetmete abil.

Ühisturg loeti rajatuks 1. jaanuaril 1993, ent isegi siis ei olnud projekt veel päriselt lõpetatud. Millele kulus üle 40 aasta? Tollimaksud kaotati EMÜs juba juulis 1968 – kaheksateist kuud plaanitud varem. Millest siis viivitus? Põhjus seisneb selles, et tollitariife on palju lihtsam ühtlustada kui maksustamist üldse. Samuti on eri elukutsetele seatud nõuded riigiti erinevad. Oma osa oli ka selles, et 1980ndate algul tõukas varjatud protektsionismi ja uute tehniliste standardite laviini koosmõju Euroopa riikide turge pigem üksteisest kaugemale.

Siiski pole olukord nii paradoksaalne, kui võib paista. Kahe naftakriisi tagajärjel (1973 ja 1980) vaevlesid mõned EMÜ riigid tõsise majanduslanguse käes. Kehtestati kaitsemeetmed, et turvata oma turgu maailmamajanduse tiheneva konkurentsi valuliku surve eest.

Kuid siis, aastal 1985, avaldas Euroopa Komisjon president **Jacques Delors'i** juhtimisel nn valge raamatu. Selles rõhutati, et laieneval EMÜ-l on võimalus muutuda rohkem kui 300 miljonit tarbijat hõlmavaks ühtseks turuks. Samas näidati väga selgelt, et seda suurt võimalust ohustavad järjekorrad piiriületusel, tehnilised tõkked kaubanduses, riigihanketuru suletus... Selle ebatõhususe hind – nn eba-Euroopa hind – küündis ligi 200 miljardi euron.

Valge raamat innustas 12 liikmesriiki tegudele. Veebruaris 1986 kirjutasid nad alla ühtsele Euroopa aktile, mis kinnitas ligi 270 hädatarviliku sammu ajakava, et viia ühtse turu loomine lõpule aastaks 1993. Edasine progress oli kiire. Äriettevõtted, kutsealaliidud ja ametiühingud kohaldasid oma tegevuskavad sujuvalt uute mängu-reeglitega. Kasu oli koheselt tuntav: kaupade ja teenuste valik laienes ning inimesed võisid Euroopas vabalt liikuda, olgu töö või puhkuse eesmärgil.

See nn õnnering – liikumisvabaduse, konkurentsivõime ja majanduse kasv – on muutunud katkestamatuks. Füüsilised, rahandus- ja tehnilised tõkked langevad üksteise järel, ehkki mõnes eriti tundlikus valdkonnas, nagu maksude või hoiuseintresside ühtlustamine, esineb endiselt lahk-
arvamusi.

Kui kaubad, teenused, inimesed ja raha liiguvad vabalt ühtsel turul, peavad kehtima reeglid, mis tagavad ausa konkurentsi. Need reeglid on esitatud Euroopa Ühenduse asutamislepingus. Leping keelustab näiteks kõik ärikokkulepped, „*mille eesmärgiks või tagajärjeks on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi ühisturu piires*“ (artikkel 81). Leping keelustab ka „*turgu valitseva seisundi kuritarvitamise ühe või mitme ettevõtja poolt*“ (artikkel 82).

Euroopa Komisjonil on võtmeroll nendest reeglitest kinnipidamise tagamisel. Ta võib karistada iga ettevõtet või Euroopa Liidu riiki, kes neid rikub. Komisjoni võim selles valdkonnas on nii suur, et ta võib keelustada ettevõtetevahelise kokkuleppe Euroopa Liidust väljaspool, kui see leping avaldab mõju ühtsele turule. Komisjon jälgib ka riigiabi (abi, mida liikmesriikide valitsused annavad ettevõtetele).

Mis tehtud?

Seniste saavutustega võib üldiselt rahule jääda:

- riigihanketurg on avanenud – tänu läbi- paistvat menetluskäiku nõudvatele ran- gematele reeglitele ning riiklike tarne- ning töövõtulepingute tõhusamale kont- rollile;
- suured erinevused riikide vahel kaudse- te maksude, käibe- ja aktsiisimaksu osas on kaotatud;
- raha- ja finantsteenuste turg on liberali- seeritud;
- on astunud samme ohutus- ja saaste- alaste seaduste ühtlustamisel, liikmesrii- gid tunnustavad neis valdkondades üks- teise seadusi ja sertifitseerimissüste- me;
- inimeste vaba liikumist pidurdavad takis- tused on kõrvaldatud: passikontroll liidu sisepiiridelt on enamikus kaotatud ning kutsetunnistused kehtivad üle liidu. Näi- teks tänu novembris 1997 vastuvõetud direktiivile on juristidel lihtne töötada mis tahes liikmesriigis;
- äriühinguõigus on harmoneeritud ning liikmesriikide seadused intellektuaalse ja tööstusomandi valdkonnas (kaubamär- gid ja patendid) ühtlustatud. See on loo- nud palju soodsama keskkonna tööstus- alaseks koostööks.

Ometi ei ole liikumisvabadus kaugeltki täie- lik. On mitmeid tõkkeid, mis takistavad inimestel teise riiki elama asuda või seal tööd leida. Komisjon on astunud samme tööalase liikuvuse parandamiseks – näi- teks tagamaks et ühe riigi haridus- ja töö- alase kvalifikatsiooni tunnustusi tunnustaks ka kõik teised.

Ühtne turg kahtlemata toimib, ent palju on teoksil ning arenguruumi jätkub. Euro käi-

belevõtt 2002 on kaasa toonud turu läbi- paistvuse ja konkurentsi suurenemise: ala- tes 1. jaanuarist saavad tarbijad, eurod ra- hakotis, teha sisseoste ja võrrelda hindu tosinas Euroopa Liidu riigis.

Mis teoksil?

Suurem osa Euroopa Liidu rikkusest tuleb teenuseid osutavatest tööstusharudest, li- beraliseerimine käib, ehkki mõned sekto- rid avanevad kiiremini kui teised.

Telekommunikatsiooni alal on hinnad ju- ba märgatavalt langenud. Kaugekõned olid 2001. aasta lõpul keskmiselt 11% odavamad kui 2000. aastal ning 45% oda- vamad kui 1998.

Astutakse samme ühtse **maagaasi- ja elektrituru** loomisel, ent kogu energeetika valdkond on küllaltki tundlik. Igale tarbijale peab olema tagatud elektrivarustus mõist- liku hinnaga.

Novembris 2000 avaldas Euroopa Komis- jon aruteludokumendi, nn rohelise raama- tu, mis määratles eri energiaallikatel põhi- neva ja varustuskindlust tagava Euroopa energiapoliitika põhisuunad. Kui liit ei asu tegutsema, siis peab ta 20–30 aasta pä- rast importima 70% vajaminevast ener- giast praeguse 50% asemel. Juba praegu tuleb Lähis-Idast 45% vajaminevast naf- tast ning Venemaalt 40% maagaasist.

Tuleb arvestada ka, et Euroopa Liidu riigid sõltuvad üksteise energiatarnetest ning neil on ühiskohustus vähendada kasvu- hoonegaaside heitmeid hoidmaks ära klii- mamuutusi. Liidu üks sihte on võtta kasu- tusele uusi ja taastuvaid energiaallikaid (sh biokütused), nii et 2010. aastaks oleks nende osakaal tõusnud praeguselt 6 prot- sendilt 12 protsendini.

Energiat säästa ja keskkonda kaitsta saab tõhusamalt ka **transpordipoliitika** abil. Praegu liigub Euroopa Liidus maanteid pi-

di umbes 50% kõigist kaupadest ja 80% reisijatest. Peale suure energiakulu toob see kaasa ummikuid ning kahjustab keskkonda. Liiklus mõnel linnaalal on praktiliselt paralüseeritud ning õhusaaste tõusnud murettekitava tasemeni. Probleemi lahendamiseks püütakse Euroopa Liidus nii palju lasti kui võimalik suunata maanteedelt ära raudteedele ja siseveeteedele.

Euroopa Liidu transpordipoliitika peab tagama inimeste ja kaupade tarviliku liikuvuse ühtsel piirideta turul. Raudteetransport Euroopas tuleb täielikult liberaliseerida, selleks on vaja ühtlustada tehnilised standardid ning tagada konkureerivate ettevõtete juurdepääs riikide raudteevõrkudele.

Ka õhustransport vajab parandamist. Iga päev lendab üle Euroopa taeva 25 000 lennukit, mida juhitakse eri riikide lennujuhtimissüsteemide abil. See toob kaasa ülekoormuse, lennud hilinevad, pahandades reisijaid. Komisjoni ettepanek on liita eri lennujuhtimissüsteemid loomaks nn ühtset Euroopa taevast.

Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamendi survele on ka **postiteenused** konkurentsile avanemas. See tõstab päevakorda nn üldhuviteenused. Euroopa Liidu leping rõhutab nende avalike teenuste osutamise tähtsust, mida turg ei võimalda. Igaühele peab olema tagatud juurdepääs põhiteenustele (vee- ja elektrivarustus, tervise- ja postiteenused jne) ja seda mõistliku hinnaga. Majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse mõttes on see väga oluline. Seetõttu koostavad liidu institutsioonid õigusakte, mis peavad tagama, et ühtse turu konkurentsiseadused ei satuks vastuollu vajadusega tagada üldhuviteenused võimalikult kõrgel tasemel. Kõik see on osa Euroopa Liidu püüdest kindlustada oma kodanikele selgelt euroopalik ühiskonnamuud.

Ühtse turu loomise lõpuleviimine kesken-
dub nüüd teenuste sektorile, mis on mõneski riigis pikka aega teeninud vaid rahvuslikke huve. Teenusteturu avamine aitab luua uusi töökohti ning tugevdada Euroopa majandust.

Majandus- ja rahaliit ning euro

Alates 1. jaanuarist 2002 on euro osa rohkem kui 300 miljoni Euroopa kodaniku igapäevaelust. Maastrichti lepingu sõlmimisest (veebruar 1992), mis sätestas Euroopa ühisraha põhimõtted, kulus vaid kümme aastat päevani, kui euro rahatähed 12 Euroopa Liidu riigis käibele tulid. Väga lühike aeg, arvestades ettevõtmise ainulaadsust.

Euro on asendanud vääringud, mis paljudele riikidele sajandeid sümboliseerinud rahvuslikku iseolemist. Ühisvääring on viinud Euroopa märksa lähemale majandus-

liidule. Samuti on see aidanud Euroopa Liidu kodanikel tunnetada ühise Euroopa identiteeti. Eurod rahakotis, võivad inimesed reisida ja sisseoste teha suuremas osas liidust ilma vajaduseta raha vahetada.

Kust pärineb ühisraha idee? 1970 tegi nn Werneri raport (nimetatud Luksemburgi toonase peaministri järgi) ettepaneku tuua kuue EMÜ riigi majandus- ja rahasüsteemid üksteisele tunduvalt lähemale. Esimene samm selles suunas astuti alles märtsis 1979, kui käivitati Euroopa Rahasüsteem

(ERS). Selle ülesandeks oli vähendada liikmesriikide vääringute vahetuskursside vahet, lubades kõikumist 2,25–6% piires. Ent süsteemi nõrgendas rida kriise, mille põhjustasid USA dollari ebastabiilsus ning spekulantide rünnakud – eriti rahvusvaheliste pingete tekkimise järel.

Stabiilse raha vajadus sai eriti tuntavaks, kui Euroopa Liit liikus edasi ühtse turu loomisel. Veebruaris 1986 allkirjastatud ühtne Euroopa akt nägi ette Euroopa riikide majanduste ühtlustamise ning vajaduse piirata nende vääringute vahetuskursside kõikumist. Kuidas saab inimeste, kaupade ja kapitali vabal liikumisel põhinev ühtne turg korralikult toimida, kui eksisteerib erinevate vääringute devalveerimise võimalus? Devalveerimine annab ebaõiglase konkurentsielise ning moonutab kaubandust.

Madridi Euroopa Ülemkogus juunis 1989 esitas komisjoni president **Jacques Delors** majandus- ja rahaliidu loomise plaani ja ajakava. See plaan talletus veebruaris 1992 Maastrichtis sõlmitud Euroopa Liidu lepingus. Leping sätestas rea kriteeriume, mida riigid peavad majandus- ja rahaliitu astumisel täitma. Need puudutavad majandus- ja finantsdistsipliini: inflatsiooni piiramine, intressimäärade vähendamine, eelarvepuudujäägi kärpimine 3 protsendini SKTst, avaliku sektori laenukoormuse kitsendamine 60 protsendini SKTst ning vahetuskursside stabiliseerimine.

Lepingu lisaprotokollides jätsid Ühendkuningriik ja Taani endale õiguse mitte liikuda majandus- ja rahaliidu kolmandale astmele (ehk euro kasutuselevõtule) isegi siis, kui kriteeriumid on täidetud. Seda hakati nimetama „osavõtust loobumiseks“. Rahvahääletuse järel teatas Taani, et tal ei ole kavatsust eurot kasutusele võtta. Sama teed läks Rootsi.

Tagamaks ühisraha stabiilsust ning vältimaks inflatsiooni, mis kahandab majanduse konkurentsivõimet, õonestab rahva usaldust ning vähendab ostujõudu, loodi sõltumatu Euroopa Keskpank asukohaga Frankfurdis. Panga ülesannete hulka kuulub euro intressimäärade kehtestamine.

Amsterdami Euroopa Ülemkogu võttis juunis 1997 vastu kaks olulist resolutsiooni.

- Esimene, stabiilsuse ja kasvu pakt, kohustas asjaomaseid riike säilitama eelarvedistsipliini, hoides üksteisel silma peal, vältides suurte puudujääkide tekitamist.
- Teine resolutsioon käsitles majanduskasvu. Liikmesriigid ja komisjon teatasid, et tööhõive jääb kindlalt päevakorrad.

Luxembourg'i Euroopa Ülemkogus detsembris 1997 võeti vastu majanduspoliitika koordineerimise resolutsioon. See sisaldas ka olulist otsust: „eurosooni riikide ministrid võivad kohtuda omavahel ebaametlikult arutamaks küsimusi, mis seondu-

vad ühisraha eest kaasvastutamise erinevate aspektidega“. Euroopa Liidu juhtpoliitikutud avasid sellega tee tihedamate sidemete loomisele euro kasutusele võtnud riikide vahel, mis lisaks rahaliidule võivad hõlmata rahandus-, eelarve-, sotsiaal- ja maksupoliitikat.

Edu majandus- ja rahaliidu väljakujundamisel on aidanud edasi liikuda ja ühtse turu rajamist lõpule viia. Vaatamata maailma turbulentsidele (börsikriis, terrorirünnakud ja Iraagi sõda) on euro taganud investoreile ja tarbijatele vajaliku stabiilsuse ja prognoositavuse. Euroopa kodanike usaldus euro suhtes kasvas märgatavalt pärast su-

juvat üleminekut sularahale 2002. aasta esimesel poolel. Inimesed hindavad sisseostude tegemise hõlbustumist, nüüd on hindu erinevates Euroopa riikides lihtne võrrelda.

Eurost on saanud tähtsuselt teine vääring maailmas. Seda kasutatakse rahvusvaheliste maksete tegemisel ja üha enam reservvaluutana USA dollari kõrval. Hoogustunud on eurotsooni kapitaliturgude lõimimine, ühinevad mitte ainult maaklerifirmad, vaid ka börsid. Euroopa Liidu finantsteenuste tegevuskava peaks olema rakendatud 2005. aastaks.

Samm-sammult euron

7. veebruar 1992: allkirjastatakse Maastrichti leping

Euroopa Liidu ja majandus- ja rahaliidu leping kooskõlastatakse Maastrichtis detsembris 1991. Leping kirjutatakse alla veebruaris 1992 ning jõustub novembris 1993. Lepingu kohaselt asendatakse rahvusväeringud Euroopa ühisrahaga tingimusel, et asjaomased riigid on täitnud rea majanduslikke nõudeid. Kõige olulisema Maastrichti kriteeriumi kohaselt tohib riigi eelarve puudujääk ületada 3% sisemajanduse kogutoodangust (SKT) vaid väga lühikese aja jooksul. Avaliku sektori laenu ei tohi ületada 60% SKTst. Ka hinnad ja intressimäärad peavad olema pikemas plaanis stabiilsed, samuti asjaomaste väeringute vahetuskursid.

Jaanuar 1994: asutatakse Euroopa Rahainstituut

Asutatakse Euroopa Rahainstituut ning seatakse sisse uued menetlused Euroopa Liidu riikide majanduste seireks ning nende edasise lähenemise soodustamiseks.

Juuni 1997: stabiilsuse ja kasvu pakt

Amsterdami Euroopa Ülemkogu kiidab heaks stabiilsuse ja kasvu pakti ning uue vahetuskursimehhanismi (uuestisündinud Euroopa Rahasüsteem), mis peavad tagama euro ning eurotsoonist väljapoole jäävate Euroopa Liidu riikide väeringute vahetuskursside stabiilsuse. Lepitakse kokku ka euromüntide nn Euroopa poole kujundus.

Mai 1998: 11 riiki täidavad eurole üleminekuks vajalikud nõuded

Brüsseli kohtumisel 1.–3. mail 1998 otsustavad liidu juhtpoliitikud, et 11 riiki on täitnud eurotsooni astumise tingimused. Kehtestatakse osalevate väeringute lõplikud vahetuskursid.

1. jaanuar 1999: euro sünd

1. jaanuaril 1999 asendatakse 11 riigi (Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, Soome) väeringud ühisraha euroga. Kreeka ühineb 1. jaanuaril 2001. Sellest hetkest võtab Euroopa Keskpank üle Euroopa Rahainstituudi ülesanded ning on vastutav rahapoliitika eest, mille väljenduseks on euro. Euro vahetustehingud algavad 4. jaanuaril 1999 – 1 euro võrdub ligikaudu 1,18 USA dollariga. Algab üleminekuperiood, mis kestab 31. detsembrini 2001.

1. jaanuar 2002: käibele tulevad mündid ja paberrahad

1. jaanuaril 2002 tuleb euro käibele müntide ja paberrahana. Kuni 28. veebruarini 2002 on käibel ka senised rahatähed, pärast mida on eurotsooni riikides ainukeseks seaduslikuks maksevahendiks euro.

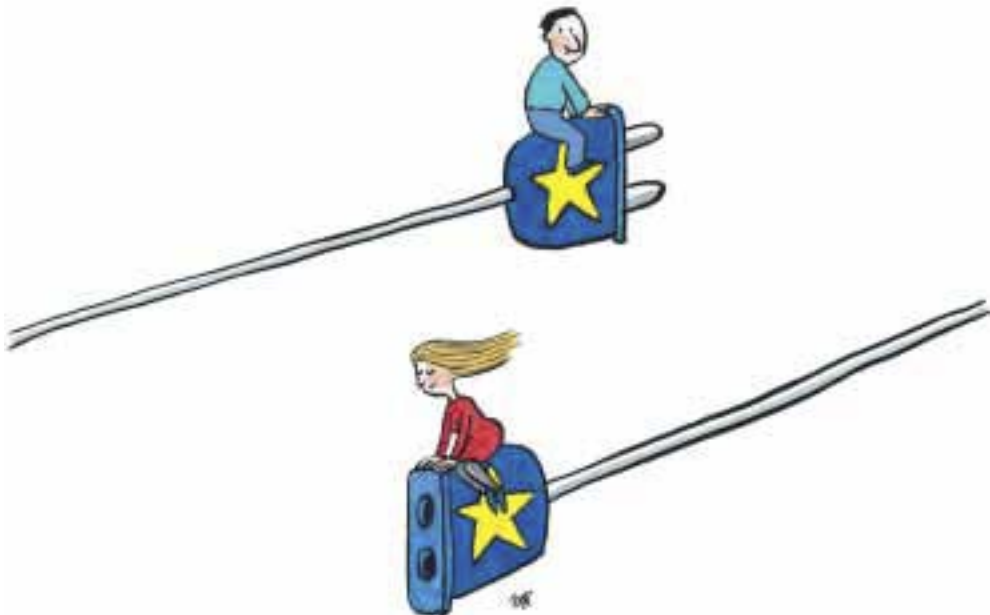
8 Teadmistel põhinev ühiskond

Kahekümnenda sajandi lõpukümnendil hakkasid kaks suurt tendentsi kujundama kogu maailma, sealhulgas Euroopa majandust ja elulaadi. Esiteks üleilmastumine: kuna riikide majandused hakkasid üksteisest üha enam sõltuma, sündis nn üleilmine majandus. Teiseks tehnoloogiline revolutsioon: interneti ning uute info- ja side-tehnoloogiate väljaarendamine.

Tehnoloogilise revolutsiooni hääl oli Ameerika Ühendriikides ning tõi kasu eeskätt USA majandusele. Interneti kasutamine äritegevuses muutis Ühendriikide firmad palju tõhusamaks ja produktiivsemaks.

Aastatel 1995–2001 kasvas USA majandus keskmiselt 3,6% aastas, Euroopas vaid keskmiselt 2,4% aastas. Euroopa sisemajanduse kogutoodang (SKT) elaniku kohta küünib kõigest 69 protsendini ning töövõljalikus 78 protsendini USA vastavatest näitajatest.

Aastaks 2000 oli Euroopa Liidu liidritele selge, et liidu majandus vajab põhjalikku uuendamist võistlemaks USA ja teiste olulisemate konkurentidega. Sama aasta märtsis seadis Lissaboni Euroopa Ülemkogu liidule uue ja väga julge eesmärgi: muutuda kümne aasta jooksul „kõige kon-

kurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks teadmistel põhinevaks majanduseks maailmas, mis suudaks säilitada majanduskasvu rohkemate ja paremate töökohtade ning suurema sotsiaalse ühtekuuluvuse abil“.

Liidu juhid leppisid kokku ka üksikasjalikus strateegias selle eesmärgi saavutamiseks. Lissaboni strateegia hõlmab teadust, haridust, koolitust, internetiühendust ja *on-line* äri. See kätkeb ka Euroopa riikide sotsiaalkaitstesüsteemide reformi. Mainitud süsteemid on suursaavutus, sest võimaldavad ühiskonnal võtta muutusi omaks suhteliselt valutult. Ent nad tuleb muuta jätkusuutlikuks, et ka tulevased põlvkonnad neist osa saaksid.

Euroopa Ülemkogu arutab igal kevadel Lissaboni strateegia elluviimise käiku.

Nõukogu taotlusel esitas komisjon **e-Euroopa 2005** tegevuskava, mille sihiks on märgatavalt suurendada interneti kasutamist Euroopa Liidus. Aastaks 2005 peavad Euroopas olema kaasaegsed *on-line* avalikud teenused, hõlmates valitsusasutusi, koolitust ja tervishoidu. Kasutajatel peab kõikjal olema juurdepääs turvalisele nn lairiba infrastruktuurile ja seda konku-

rentsivõimelise hinnaga. Teisisõnu peab olema võimalik saata hääle-, andme- ja videosignaale kiirliinide ja satelliitühenduse kaudu, kusjuures peab olema tagatud sõnumisaatja eraeluline puutumatus.

Palju on veel teha, et Euroopa suudaks täielikult ära kasutada oma digitaalset potentsiaali ning pakkuda äriettevõtetele ja kodanikele juurdepääsu odavale, kuid maailmatasemel sidevõrkudele ning mitmesugustele *on-line* teenustele. Näiteks peavad kõik Euroopa koolid olema interneti ühendatud ning õpetajad oskama seda kasutada. Tuleb luua seadused, mis reguleerivad elektronkaubandust, intellektuaalomandi õigust, elektroonilisi makseid ja finantsteenuste *on-line* müüki.

Üks Lissabonis kokkulepitud eesmärke on luua **Euroopa teadusruum**. See hõlmab ka tervet Euroopat haarava ülikiire elektroonilise teadusalase sidevõrgu loomist, mis ühendab ülikoole, teadusasutusi ja -raamatukogusid ning järk-järgult ka koole. Astutakse ka samme kaotamiseks tõkkeid teadlaste liikumisele Euroopas. Samas tuleb leida teid muutmaks Euroopat maailma tippteadlaste silmis atraktiivsemaks.

Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted on Euroopa majanduse selgroog. Küllalt sageli pidurdavad nende konkurentsivõimet ja arengut liiga detailsed, riigiti erinevad reeglid ja määrused. Lissaboni strateegia osaks on väikeettevõtete harta koostamine ning stardikapitali kindlustamine ettevõtjatele alustamaks tegevust kõrgtehnoloogia valdkonnas.

Euroopa Liidu üheks prioriteediks on investeerimine **inimestesse ja koolitusse** – on ju see Euroopa suurimaid rikkusi. Liit tunnustab hariduse ja elukestva õppe tähtsust, mitme keele õppimise ja tehnoloogiliste oskuste omandamise vajadust. Kvalifitseeritud tööjõu puudus pidurdab Euroopa telekommunikatsiooni- ja internetiteenuste arengut.

Socratese, Leonardo ja Nooruse programide abil innustab Euroopa Liit üliõpilasi, õpetajaid ja teadlasi Euroopas ringi liikuma. Samuti astutakse samme tagamaks, et ühes liidu riigis läbitud koolitust ja omandatud kvalifikatsiooni tunnustatakse ka kõigis teistes riikides.

Lissaboni strateegia hõlmab ka üht Euroopa suuremat probleemi: Euroopa **elanikkond vananeb** ning sellest tulenevad tõsised mõjud **tööhõivele** ning **sotsiaalkindlustus- ja pensioniskeemide** rahastamisele. Liiga paljud eurooplased ei käi tööl, iseäranis naised ja vanemad inimesed. Samas on pikaajaline töötus põlistunud liidu mõneski piirkonnas ning tööpuudus on regiooniti küllaltki erinev.

Lissaboni Euroopa Ülemkogu seadis sihiks tõsta tööhõive määr 61 protsendilt 2000. aastal 70 protsendile 2010. aastal ning suurendada töötavate naiste hulka 51 protsendilt 60 protsendini.

Püüdes leevendada Euroopa elanikkonna vananemisega kaasnevaid tendentse, kutsus Barcelona Euroopa Ülemkogu märtsis 2002 liidu valitsusi vähendama „*inimeste enneaegset pensionile jäämist ergutavaid meetmeid ning ettevõtete enneaegse pensionile jäämise skeemide tarvituselevõttu*“. Aastaks 2010 peab olema saavutatud „*tegeliku keskmise vanuse, millal inimesed Euroopa Liidus töötamise lõpetavad, edenev – umbes 5aastane – tõus*“.

Kodanike Euroopa

Kelle jaoks ikkagi on Euroopa? Inimeste? Äri? Euroopa ühinemine sai alguse liidu rajanud isikute poliitilisest kujutelmast. Nende põhihuviks oli kindlustada, et sajad Euroopat laastanud sõjad enam iial ei korduks. Ühinenud Euroopa tõhusaks ja kindlaks kujundamiseks valisid nad pragmaatilise lähenemisviisi ja alustasid Euroopa solidaarsuse loomist praktilisest küljest: süsi ja teras, ühisturg, põllumajanduspoliitika, konkurents...

Nõnda sündis Euroopa, mida mõned inimesed kirjeldavad kui tehnokraatlikku, sest oma olemasoluks vajab see eksperte,

majandusinimesi ja ametnikke. Ühinenud Euroopa võib küll olla tehnokraatlik, ent algne kujutelm poleks iial täitunud, kui seda ei oleks toetanud Euroopa institutsioonide poliitiline tahe.

Euroopa igapäevaelu

Enamik asutamislepingutes seatud eesmärkidest on nüüdseks saavutatud. Kadunud on juhised ja eeskirjad ning tolli- ja maksutõkked, mis kunagi piirasid inimeste tegevust Euroopas ning takistasid kaupade, kapitali ja teenuste vaba liikumist. Kui-

gi seda ei pruugita teadvustada, saavad kõik Euroopa kodanikud oma igapäeva-elus ühisturust kasu: tarbekaupade suur valik, konkurentsi tõttu madalal hoitud hinnad, tarbija- ja keskkonnakaitse, järjest paranevad tehnilised standardid.

Kaugetes piirkondades elavaid inimesi toetavad tõukefondid ja Euroopa Regionaalarengu Fond. Euroopa põllumehed on aastakümneid saanud toetusi Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondist.

Euroopa Liidu eelarvest, mis aastal 2003 oli ligi 100 miljardit eurot, läheb suurem osa valdkondadele, mis mõjutavad Euroopa kodanike igapäeva elu.

Niipea kui Rooma leping 1958. aastal jõustus, asetasid Euroopa seadusandjad rõhu töötajate vaba liikumise, teenuste osutamise vabaduse ja asutamisõiguse tagamisele. Iga Euroopa Liidu kodanik, riik-kondsusest sõltumata, võib vabalt tööd otsida kõikjal liidus. Rahvuslik diskrimineerimine on keelatud. Euroopa Liidu direktiivid on ühtlustanud reeglid, mis lubavad inimestel töötada oma erialal liidu piires. Palju vaeva on kulunud õigusaktide harmoneerimisele, et juristi, arhitekti, arsti, õe, loomaarsti, apteekri, kindlustusagendi jpt omandatud kvalifikatsioon leiaks tunnistamist kõigis teistes riikides.

Et reeglid erinesid siiski riigiti tunduvalt, võtsid liidu liikmesriigid 21. detsembril 1988 vastu direktiivi kõrgharidusdiplomite vastastikuse tunnustamise süsteemi kohta. See direktiiv kehtib kõigi ülikooliprogrammide kohta kestusega vähemalt kolm aastat ning põhineb eri riikide haridus- ja koolitussüsteemide vastastikusel usaldusel.

Seega on Euroopa kodaniku esmane õigus liikuda, töötada ja elada kõikjal liidu territooriumil. Maastrichti leping sätestas selle õiguse Euroopa Liidu kodakondsuse peatükis.

Mõned piiratud valdkonnad välja arvatud (politsei, relvajõud, välisteenistus jne), võib Euroopa kodanik osutada avalikku teenust (näiteks tervishoiu, hariduse jm alal) mis tahes liikmesriigis. Sest pole midagi loomulikumat, kui Roomas õpetab inglise keelt britt või prantsuse ülikooliõpetaja sooritab avaliku teenistuse eksami Belgias!

Euroopa kodanik ei tähista siiski pelgalt tarbijat. ELi kodanikuna on tal lisaks majanduslikele ja sotsiaalsetele ka poliitilised õigused. Maastrichti lepingu kohaselt on igal liidu kodanikul õigus maal, kus ta elab, hääletada ning kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel.

Liidu kodakondsuse määratleb Amsterdamis lepingu artikkel 17: „*Käesolevaga kehtestatakse liidu kodakondsus. Iga isik, kellel on liikmesriigi kodakondsus, on liidu kodanik. Liidu kodakondsus täiendab, kuid ei asenda liikmesriigi kodakondsust.*“

Põhiõigused

Amsterdami leping astub põhiõiguste sätestamisel sammu edasi, kehtestades protseduuri Euroopa Liidu kodanike õigusi rikkuva liikmesriigi liikmeõiguste ajutiseks peatamiseks. Mittediskrimineerimise põhimõtet laiendatakse rahvuselt ka soole, rassile, usule, vanusele ja seksuaalsele sättumusele. Leping tugevdab meeste ja naiste võrdõiguslikkuse põhimõtet.

Amsterdami leping tugevdab ühtlasi ka Euroopa Liidu läbipaistvuse põhimõtet, parendades kodanike juurdepääsu Euroopa institutsioonide ametlikele dokumentidele.

Euroopa Liidu kohustused kodanikuõiguste alal leidsid kinnitust detsembris 2000, kui Nice'is kuulutati pidulikult välja **Euroopa Liidu põhiõiguste harta**. Harta koostajaks oli rahvusparlamentide ja Euroopa Parlamendi liikmetest, valitsuste esindajatest ning komisjoni volinikest koosnev

konvent. Kuue jaotise viiskümmend neli artiklit käsitlevad väärikust, vabadusi, võrdõiguslikkust, solidaarsust, kodanike õigusi ja õigusemõistmist, sõnastavad Euroopa Liidu põhiväärtused ning Euroopa Liidu kodakondse kodaniku-, poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed õigused.

Avaartiklid puudutavad inimväärikust, õigust elule, isikupuutumatus, sõna- ja südametunnistusevabadust. Solidaarsust käsitlevas jaotises võetakse uudselt viisil kokku sotsiaalsed ja majanduslikud õigused:

- streigiõigus;
- töötajate õigus ettevõttes olla teavitatud ja ära kuulatud;
- õigus sobitada kokku perekonna- ja tööelu;
- õigus tervisekaitsele, sotsiaalkindlustusele ja sotsiaalabile kõikjal Euroopa Liidus.

Hartaga edendatakse ka meeste ja naiste vahelist võrdõiguslikkust ning kehtestatakse õigus isikuandmete kaitsele, keelatakse eugeenilised toimingud ja inimeste reproduktiivne kloonimine, toonitatakse keskkonnakaitse olulisust ning sätestatakse laste ja vanurite õigused ning õigus heale haldusele.

Need kodanike Euroopa põhimõtted osutavad teatava poliitilise Euroopa tekkimisele, mis jääb tuleviku otsustada. Milliseid väärtusi ja püüdlusi on Euroopa rahvad valmis ühiselt jagama 25- või enamaliikmelises Euroopa Liidus?

Euroopa tähendab kultuuri ja haridust

Eurooplast ja ühtekuuluvustunnet tekitada ei saa: see võrsub vaid jagatud kultuuri-tunnetusest. Nimelt seetõttu peab Euroopa tähelepanu pöörama mitte üksnes majandusele, vaid samavõrra ka kultuurile.

Esimesteks sammudeks sel teel võib pida Euroopa Liidu haridus- ja koolitusprogramme **Erasmus** (edendab üliõpilaste liikuvust), **Comett** (tehnoloogiaalane haridus ja koolitus) ja **Lingua** (innustab võõrkeeli õppima). Rohkem kui miljon tudengit on tänu Erasmusele saanud võimaluse õppida välismaal.

Euroopa Liit on püstitanud endale eesmärgi, et 10% üliõpilastest õpiks ühe aasta mõnes teises Euroopa riigis. Selle saavutamiseks tuleb lisada liidu eelarvesse investeringuid hariduspoliitikasse. **Socrates**, **Leonardo da Vinci** ja **Nooruse** programmide abil on edasiliikumine selles vallas võimalik.

Piirideta televisiooni direktiiv võimaldab vaatajail näha rohkem Euroopas toodetud saateid: liidu ringhäälinguorganisatsioonid peavad võtma oma programmi kindla protsendi Euroopas toodetud saateid. Direktiiviga kehtestatakse rangemad reeglid noorte vaatajate kaitsmiseks ning sõltumatute tootjate saadete toetamiseks, ka seab see paika reklaami ja telepoodide eeskirjad.

Kultuur 2000 on raamprogramm aastateks 2000–2004 eesmärgiga soodustada loovinimeste, kultuurikorraldajate, ringhäälinguorganisatsioonide, koostöövõrgustike ning kultuuriasutuste koostööd.

MEDIA+ programm (2001–2005) toetab audiovisuaaltööstust. Praegu jäävad

Euroopas toodetud teleprogrammid ja filmid mahult alla USA vastavale toodangule. MEDIA+ üritab seda vajakajäämist ületada ning edendada Euroopa filmide ja saadete levi terves Euroopas.

Osadus

Kodanike Euroopa idee on üsna värske. Selle populariseerimiseks saab muu hulgas kasutada Euroopa ühisidentiteedi sümboleid: Euroopa lippu (kaheteistkümnest kuldsest tähest ring sinisel taustal), Euroopa hümnit (Beethoveni „Ood rõõmule“), ühtset tüüpi passi, mis on kasutusel 1985. aastast, või juhilube, mida antakse välja 1996. aastast.

Alates 1979. aastast valitakse Euroopa Parlament otsestest valimistest. See suurendab Euroopa ühinemisprotsessi demokraatlikku õiguspärasust, sidudes selle otsestest rahva tahtega. Euroopa vajab veelgi enam demokraatiat, selleks tuleb anda parlamendile veelgi suurem roll, luua tõelised Euroopa poliitilised parteid ning anda vabaühenduste kaudu tavakodanikule veelgi suurem sõnaõigus liidu poliitika kujundamisel.

Euro sularahana käibelevõtt 1. jaanuaril 2002 avaldas olulist psühholoogilist mõju.

Enamiku eurooplaste pangaarvel seisavad nüüd eurod, ning et hinnasildil on enamikus liidu riikides eurod, on sisseoste tehes hea hindu võrrelda. Tänu Schengeni lepingule on kontroll enamiku Euroopa Liidu riikide vahelistelt piiridelt kadunud, andes kodanikule tunde ühtsesse geograafilisse piirkonda kuulumisest. Schengeni ala laieneb uute riikide liitudes veelgi.

Lähendamaks Euroopa Liitu tema kodanikele, loodi Maastrichti lepinguga **ombudsmani** ametikoht. Ombudsmani valib Euroopa Parlament ja tema ametiaeg on sama, mis teda valinud parlamendikoosseisul. Ombudsmani ülesandeks on uurida liidu institutsioonide ja asutuste vastu esitatud kaebusi. Kaebuse võib esitada iga liidu kodanik, samuti isik, kes elab (või organisatsioon, mis asub) mõnes liidu liikmesriigis. Ombudsman püüab leida kaebusele pooli rahuldava lahenduse.

Teine oluline side kodanike ja liidu institutsioonide vahel on Euroopa Parlamendi hästi toimiv praktika võtta vastu petitsioonid mis tahes isikult, kes elab mõnes liidu liikmesriigis.

„Me ei too kokku riike, me ühendame rahvaid,“ ütles Jean Monnet aastal 1952. Toetuse koondamine Euroopa lõimimisele on suurim väljakutse, millega seisavad Euroopa Liidu institutsioonid silmitsi tänagi.

Vabadus, turvalisus ja õigus

Euroopa kodanikel kõikjal Euroopa Liidus on õigus olla vaba, tundmata hirmu tagakiusamise või vägivalda ees. Paraku teeb rahvusvaheline kuritegevus ja terrorism eurooplastele praegu tõsist muret.

Liidu tasemel tuleb kiiresti ühiselt tegutseda. Euroopa Liit vajab ilmselgelt ühist poliitikat justiits- ja siseküsimustes, eriti nüüd, mil laienemine annab Euroopa sisejulgeolekule uue mõõtme.

Nimetatud valdkond ei olnud päevakorras, kui loodi Euroopa Majandusühendus. Rooma lepingu artikkel 3 ütleb, et ühendus peab võtma „meetmeid isikute sisene-*mist ja liikumist puudutavates küsimustes*“. Ent aja jooksul sai selgeks, et liikumisvabadusega peab kaasnema turvalisuse ja õiguskaitse tagamine Euroopa Liidus kõigile võrdselt. Seetõttu tehti algsetesse lepingutesse parandusi, esmalt ühtse Euroopa aktiga, siis Maastrichti ja Amsterdammi lepinguga.

Liikumisvabadus

Liikumisvabadus Euroopa Liidu piires tekitab liikmesriikidele turvalisusprobleeme, sest kontroll liidu enamikelt sisepiiridelt on kadunud. Vastukaaluks on rakendatud täiendavaid turvameetmeid Euroopa Liidu välispiiridel. Kuna liikumisvabadust kasutavad ka kurjategijad, peavad liikmesriikide politseijõud ja kohtuorganid tegema koostööd rahvusvahelise kuritegevuse vastu võitlemisel.

Vabaduse, turvalisuse ja õiguse põhimõtted on omavahel tihedasti seotud. Vabadus muutub suuresti mõttetuks, kui inimesed ei saa elada turvaliselt, kui õiguskord ei kaitse võrdselt kõiki.

15. ja 16. oktoobril 1999 tuli Tamperes kokku erakorraline Euroopa Ülemkogu arutamaks justiits- ja siseküsimusi. Euroopa Liidu juhid kiitsid heaks väga selge ja julge tegevuskava: ligi 60 erinevat sammu aastani 2004, mis peavad muutma liidu „vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevaks alaks“. Euroopa Komisjonile tehti ülesandeks edusamme jälgida ning pidada nn tulemustabelit.

Tamperes käsitleti järgmisi põhiteemasid:

- Euroopa Liidu ühine varjupaiga- ja migratsioonipoliitika;
- tegelik Euroopa õiguspiirkond;
- üleliiduline võitlus kuritegevusega;
- jõulisem välistegevus.

Üks olulisemaid käike rändurite elu lihtsustamiseks tehti 1985. aastal, mil Belgia, Holland, Luksemburg, Prantsusmaa ja Saksamaa sõlmisid kokkuleppe Luksemburgi väikses piirilinnas Schengenis. Otsustati kaotada tervikuna isikute kontroll sisepiiridel, ühtlustada kontrolli piiridel Euroopa Liitu mittekuuluvate riikidega ning seada sisse ühine viisapoliitika.

Nii moodustus sisepiirideta ehk Schengeni ala, mille välispiiril piisab Euroopa Liidu kodanikel ID-kaardi või passi esitamisest.

Schengeni leping (1985), seda rakendav konventsioon (1990) ning nendest tulenevad seadused on muutunud Euroopa Liidu asutamislepingute lahutamatuks osaks ning Schengeni ala järk-järgult laienenud. Märtsist 2001 on Schengeni reeglid täielikult jõustanud 13 liidu riiki: Austria, Belgia, Holland, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Soome ja Taani, lisaks Island ja Norra.

Eesmärgiks pole luua nn Euroopa kindlust, vaid lihtsustada inimeste seaduslikku sisenemist Euroopa Liitu ning selles ringiliikumist. Samas võitleb Euroopa Liit täie otsustavusega inimkaubandusega tegelevate kuritegelike jõukudega.

Varjupaiga- ja sisserändepoliitika

Euroopa võib uhkust tunda oma pikaage- se traditsiooni üle olla välismaalastele avatud ning pakkuda varjupaika ohu või taga- kiusamise eest. Täna seisavad liidu riigid silmitsi pakilise küsimusega: mida teha üha kasvava hulga nii seaduslike kui eba- seaduslike sisserändajatega sisepiirideta alal.

Euroopa Liidu riigid on leppinud kokku ühtlustada reeglid nõnda, et varjupaiga- taotlusi käsitletak terve liidus ühtsete põ- himõtete kohaselt. Tampere ülemkogul seati sihiks ühtse varjupaigamenetluse loomine ning inimestele, kellele on varju- paik antud, võrdse kohtlemise tagamine liidu piires. Euroopa Liit annab sisserända- jatele Euroopa kodanikega sarnased õigu- sed ja kohustused. Nende õiguste ja ko- hustuste määr sõltub sellest, kui kaua isik on ELis seaduslikult viibinud.

Võitlemine rahvusvahelise kuritegevusega

Et see poliitika toimiks, peab liidul olema hästi töötav sisserände kontrollisüsteem ühes nõuetekohase kontrolliga välispiiridel ning tõhusate vahenditega ebaseadusliku sisserände vältimiseks. Tarvilik on teha koordineeritud jõupingutusi võitlemaks kuritegelike jõukudega, kes on loonud inimsmugeldamise võrgustikud ning eks- pluateerivad kaitsetuid, eriti naisi ja lapsi.

Organiseeritud kuritegevus muutub üha salakavalamaks ning kasutab oma huvi- des ära Euroopa ja rahvusvahelisi võrgus- tikke. Terroristid on tõestanud, et nad või- vad rünnata – ja jõhkralt – kõikjal maail- mas. Nimelt seetõttu on ellu kutsutud **Schengeni infosüsteem**, laiahaardeline andmebaas, mis võimaldab õiguskaitse- ametnikel ja kohtuorganitel vahetada teavet tagaotsitavate inimeste ja omandi üle (näi- teks varastatud sõidukid või kunstiteo- sed), samuti isikute üle, kelle kohta on väl- ja antud vahistamismäärus või väljasaat- mistaotlus.

Parimaid mooduseid kurjategijate tabami- seks on nn musta raha liikumise jälgimine. Sel eesmärgil ning organiseeritud kurite- gevuse rahaallikate läbilõikamiseks kohal- datakse rahapesuvastaseid seadusi.

Õiguskaitsete koostöö suurimaks edu- sammuks viimastel aastatel on **Europoli** loomine. See politseinikke ja tollitöötajaid ühendav Euroopa Liidu asutus tegeleb paljude rahvusvahelise kuritegevuse vald- kondadega: narkokaubandus, varastatud autod, inimsmugeldamine, naiste ja laste seksuaalne ekspluateerimine, pornograa- fia, võltsimine, radioaktiivsete ja tuuma- materjalide salakaubavedu, terrorism, ra- hapesu ja eurode võltsimine.

Euroopa õigusruum

Praegu toimib Euroopa Liidus külg-külje kõrval enam kui 15 erinevat õigussüsteemi, mida eraldavad riigipiirid. Võõrsil elavad inimesed võivad perekonna- või töölalastes küsimustes kokku puutuda tundmatu õigussüsteemiga, mis teeb nende argielu raskemaks. Et inimesed saaksid liidu piires vabalt liikuda ning nende õiguskaitse oleks tagatud, peab liidu õigussüsteem inimeste elu kergendama, mitte vastupidi.

Käivitatud on programmid, et viia kokku eri liikmesriikide õigusala asjatundjaid. **Grotiuse** programm on näiteks aidanud juristidel ja kohtunikel mõista, kuidas toimivad teiste liikmesriikide õigussüsteemid. **Falcone** programm on aidanud arendada kohtunike, prokuröride, politseinike ja tolliametnike kontakte üle liidu.

Tähelepanuväärseim näide koostööst on keskse koordineerimisasutuse **Eurojust** töö. Eurojusti ülesanne on võimaldada eri riikide uurimisasutustel ja prokuratuuridel teha koostööd kriminaalasjades, mis hõlmavad mitut liidu riiki.

Eri riikide kohtute koostööd võib takistada kuritegude erinev määratlemine. Ent rahvusvaheline kuritegevus, sealhulgas terrorism ei tunne piire. Tõhusamaks võitlemiseks on EL järk-järgult välja kujundamas ühist karistuspoliitikat. Liidu sihiks on luua

terrorismiga võitlemiseks ühtne seadusraamistik, tagada oma kodanikele tarvilik kaitse ja tõhustada rahvusvahelist koostööd antud valdkonnas.

1997. aastani olid varjupaiga- ja sisserändeküsimused, välispiiride kontroll ja viisad ning õigusala koostöö tsiviil- ja kaubandusajades liikmesriikide valitsuste vahetu koostöö valdkonnad. Amsterdamis leping viis need küsimused valitsustevaheliselt tasandilt ühenduse tasandile, tänu millele saab nendega – kasutades läbiproovitud nn ühenduse meetodit – veelgi tõhusamalt tegeleda.

Samas seoti selle sammuga rida tingimusi: viie aasta pikkune üleminekuperiood, algatusõiguse jaotumine komisjoni ja liikmesriikide vahel, ühehäälnel otsustamine, Euroopa Parlamendi rolli kitsendamine konsulteerimiseni, Euroopa Kohtu piiratud pädevus.

Üks valdkond jääb eranditult valitsustevahelise koostöö raamesse – koostöö kriminaalasjades. Maastrichti lepingu kohaselt jääb koordineerija roll selles rahvusliku suveräänsuse aspektist tundlikus valdkonnas nõukogu kanda. Algatusõigus jaotub siingi komisjoni ja liikmesriikide vahel.

Tampere seadsid Euroopa Liidu juhid sihiks luua vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala 2004. aasta lõpuks.

11 Euroopa Liit ja maailm

Majanduslikult, kaubanduslikult ja rahanduslikult on Euroopa Liidust saanud maailmajõud. Liidul on märgatav mõjujõud rahvusvahelistes organisatsioonides, näiteks Maailma Kaubandusorganisatsioonis, ÜRO allorganisatsioonides ning maailma keskkonna- ja arengualastel tippkohtumistel.

Euroopa Liitu on kirjeldatud ka kui majanduslikku hiidu, ent poliitilist kääbust. See on liialdus. Samas on tõsi, et liidu liikmesriikidel on pikk tee ees suutmaks ühel häälel kõnelda sellistes olulistest küsimustes

nagu rahu ja stabiilsus, terrorism, Lähis-Ilda, suhted USAga ning ÜRO julgeolekunõukogu roll. Euroopa Liidu riigid on säilitanud täieliku suveräänsuse oma relvajõudude üle. Nende kaitsesüsteemid on kindlalt liikmesriikide endi käes ning ühendusidemed kulgevad vaid NATO liini pidi.

Algusjärgus ühine kaitsepoliitika

Maastrichti ja Amsterdami lepinguga ettenähtud ühine välis- ja julgeolekupoliitika

ning Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitika määravad kindlaks Euroopa Liidu põhiülesanded kaitseküsimustes. Selle alusel on EL arendanud oma nn teist sammast – valdkonda, kus otsustamine toimub valitsuste kokkuleppel ning kus komisjoni ja parlamendi roll on teisejärguline. Otsused langetatakse konsensuse alusel, võimalik on jääda erapooletuks.

Aastal 2003 võib Euroopa Liidu poliitilist ja strateegilist maastikku kujutada järgmiselt.

- Poole sajandi pikkune külma sõja ajajärk on vajunud möödanikku, Venemaa loobunud vastuseisust läänega ning Kesk- ja Ida-Euroopa endised kommunistlikud riigid pea üheaegselt astumas NATOsse ja Euroopa Liitu. Euroopa on rahumeelselt ühinemas ning riigid teevad koostööd võitlemaks rahvusvahelise kuritegevuse, sealhulgas inimsugeldamise ja rahapesuga. Euroopa Liit on loonud partnerlussuhted oma suurte naabrite Venemaa ja Ukrainaga, kellel puudub – vähemalt keskpikas perspektiivis – välja-vaade Euroopa Liiduga ühineda.
- Vastavalt lepingutele on Euroopa Liidu liikmesriigid loomas Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitikat. Helsingi ülemkogus detsembris 1999 seati selge eesmärk: olla 2003. aastaks valmis 60 päeva jooksul moodustama kuni 60 000 mehelise väekoondise, millel on mere- ja õhujõudude toetus ning mis on valmis tegutsema vähemalt ühe aasta. See ei ole nn Euroopa armee, vaid eri riikide väeüksustest koosnev kiirreageerimisüksus. Tema tegevust hakkavad Brüsselis Euroopa Liidu Nõukogu alluvuses koordineerima poliitiline ja julgeolekukomitee, sõjaline komitee ja sõjaline staap. See annab liidule poliitilise ja sõjalise vahendi teatavate eriülesannete täitmiseks: näiteks humanitaar- ja päästeoperatsioonid väljaspool Euroopat, rahuvalveoperatsioonid ning teised kriisiohjamise ülesanded, sealhulgas rahusobitamine.
- Ameerika Ühendriigid on nõus, et sõjalistel operatsioonidel, kus USA ei soovi osaleda, võib Euroopa kasutada mõningaid NATO logistilisi võimalusi (luure, side, juhtimine, transport).
- Sellised kaitse- ja ennetusvahendid nagu Prantsusmaa ja Ühendkuningriigi tuumajõud jäävad täielikult asjaomase riigi kontrolli alla. Kuna sõjaline tehnoloogia muutub üha keerukamaks ja kallimaks, tiheneb liikmesriikide koostöö kaitsetööstuses. Kui eri riikide relvajõud osalevad ühissmissioonidel, peavad nende poolt kasutatavad süsteemid olema koostalitlusvõimelised ning nende varustus piisavalt standardiseeritud.
- 11. septembri 2001 rünnakud Washingtonile ja New Yorgile ning terroriaktid, mis sealpeale tabanud maailma eri paiku, on oluliselt muutnud senist strateegilist maastikku. Euroopa riigid teevad teabevahetamisel tihedamat koostööd aitamaks selliseid rünnakuid ära hoida. Kuna võitlus terrorismiga on muutunud maailmas esmatähtsaks, on Euroopa Liit laiendanud oma tegevust traditsioonilistest ühendustest väljapoole: lisaks USA-le tehakse demokraatia ja inimõiguste nimel koostööd veel paljude teiste riikidega.

Muutuvat strateegilist maastikku arvestades püüab Euroopa Liit julgeoleku- ja kaitsepoliitikas eri rahvuslike traditsioonide vahel tasakaalu leida.

„Kellele helistada, et Euroopaga rääkida?“

Euroopa tulevikukonvent tegi ettepanekud muutmaks Euroopa identiteeti märksa selgemaks. Mitmed riigid toetavad ettepanekut luua Euroopa Liidu presidendi ametikoht, kes on volitatud kõnelema liidu nimel rahvusvahelisel areenil. President oleks Euroopa Ülemkogu liige või varasem liige ning tema ametiaeg oleks pikem praegusest kuuekuulisest nõukogu eesistumisajast. See annaks vastuse **Henry Kissingeri** kuulsale küsimusele 1970ndatel aastatel: „*Kellele helistada, et Euroopaga rääkida?*“

Hulk küsimusi jääb siiski lahtiseks. Kuidas president määratakse? Kui suur on tema tegelik võim? Mis saab praegusest välis- ja julgeolekupoliitika kõrgeast esindajast? Kas liidu sõjaline staap ja kiirreageerimisüksus oleksid presidendi alluvuses? Millised on demokraatlikud kontrollimehhanismid tema tegevuse üle? Kas enne olulise otsuse langetamist peab president saama kõigi ülemkogu liikmete nõusoleku? Milline on Euroopa Liidu presidendi suhe Euroopa Komisjoni presidendi ja välissuhete volinikuga?

Amsterdami lepinguga püüti luua menetluskäik, mis tooks ühise välis- ja julgeolekupoliitika valdkonda piisavalt paindlikust. Tõhustatud koostöö võimaldab riikide rühmal liikuda edasi alal, kus teised riigid ei soovi osaleda – näiteks oma traditsioonilise neutraalsuse tõttu.

Näiliselt pragmaatilise lahenduse puudus seisneb selles, et ELi kui terviku ühtsus ning usaldusväärsus maailmas võib sattuda ohtu, kui Euroopa välispoliitikast saab nn muudetav geomeetria. Samuti eksisteerib risk õõnestada Euroopa sisemiste (ühtne turg, konkurents, majandus- ja rahaliit, sisejulgeolek jne) ning väliste poliitika- ja valdkondade (kaubandus, arenguabi, diplomaatia ja kaitse) vahelist seost.

Tuleviku jaoks on oluline, et eurooplased tegutsesid koos, selge siht silme ees. Euroopa Liidu riigid peavad kõnelema ühel häälel näitamaks otsustavust kaitsta põhihuvisid ja kindlameelset solidaarsust oma rahvaste tuleviku kindlustamisel.

Maailmale avatud Euroopa

Ühtse turu loomise lõpuleviimine 1993. aastal mõjutas Euroopa Liidu kaubanduspoliitikat. Järjekindlalt kaotati seni lubatud impordipiirangud, sh selliste tundlike impordikaupade osas nagu tekstiil, teras, autod ja elektroonika. Euroopa eestvedamisel asutatud Maailma Kaubandusorganisatsioon lõi alalise foorumi, kus kaubandustülisid on võimalik lahendada mitme- poolsete läbirääkimistega.

Tööstustoodete kaalutud keskmine impordimaks Euroopa Liidus on vähem kui 5%. Liit ja tema kaubanduspartnerid maailmas on kokku leppinud uutes teenuste ja põllumajandustoodete kaubanduse reeglites. Põllumajandusarutelud tõid selgelt esile tootjate huvide erinevuse siin- ja sealpool Atlandit. Tänu ühisrindena esinemisele suutis liit nendel kõnelustel tõhusalt kaitseda oma liikmete seisukohta.

Euroopa Liit kui ühtne kaubandusblokk on koduks 380 miljonile (pärast laienemist pea poolele miljardile) suhteliselt kõrge keskmise sissetulekuga tarbijale. Sellisena on ta teiste riikide eksportijatele vägagi atraktiivne turg. Euroopa Liit saab oma mõju kasutades veenda kaubanduspartnereid mängureeglitest kinni pidama, sest need tagavad eluterve konkurentsi ning ausa ja võrdse juurdepääsu üksteise turule.

Tähtis partner tööstuslikult arenenud maailmas

Ameerika Ühendriikide vaatekohast on uuenev Euroopa liitlane, kes jagab samu väärtusi, ent ühtlasi konkureerib kaubandus- ja tehnoloogiaalal. NATO allianss, mis ühendab USA ja paljusid Euroopa Liidu riike, on aidanud leevendada pingeid üle-atlandiilistes kaubandusvaidlustes põllumajandustoodete, terase ja lennundustööstuse üle.

20. sajandi lõpu dramaatilised sündmused – iseäranis külma sõja lõpp – muutsid rahvusvahelisi suhteid maailmas. Uutes oludes peavad ka NATO liikmed oma suhted uuesti määratlema. Euroopa ja Ameerika koostöö vajab uut sihiseadmist. Liitlased peavad tegema koostööd uute ohtudega võitlemisel: tuumarelva levik, rahvusvaheline terrorism, narkokaubandus jne. Kaubanduse ja investeringute osas on Euroopa Liit Ühendriikide suurim ja ainus stabiilne partner. Samas peab Euroopa silmas pidama USA kongressi tendentsi as-

tuda ühepoolseid samme, mis võivad seada ohtu Euroopa huvid maailmas.

Euroopa Liidu suhted Vahemere maadega

Euroopa vahetus läheduses Vahemere lõunakaldal asuvad maad, kellega Euroopa Liidul on olnud pikad ajaloolised ja kultuurisidemed. Kahe regiooni vaheline ränne on olnud ja on tihe ka praegu. Need riigid on olulised partnerid Euroopa Liidu jaoks, kes on traditsiooniliselt edendanud Vahemere piirkondliku lõimimise poliitikat.

Euroopa Liidu Vahemere-partnerid löid esimeste seas tihedad majandus- ja kaubandussuhted liiduga. Novembris 1995 toimus Barcelonas suur konverents, kus osalesid kõik ELi liikmesriigid ning Vahemere maad (erandiks Liibüa, Albaania ja kunagise Jugoslaavia riigid). Konverents pani paika Euroopa – Vahemere piirkonna partnerluse alused, hõlmates järgmisi valdkondi:

- osalevate riikide poliitiline dialoog ja julgeolekualane partnerlus, mis põhineb esmajoones relvastuskontrolli ja konfliktide rahumeelse lahendamise mehhanismil;
- majandus- ja kaubandussuhete hoogustamine kahe piirkonna vahel. Selle võtmeks on Euroopa – Vahemere vabakaubanduspiirkonna loomine aastaks 2010 vastavalt Maailma Kaubandusorganisatsiooni reeglitele. Teostumise korral on tööstuskaupadega võimalik tollivabalt kaubelda maailma suurimas vabamajanduspiirkonnas, kuhu kuulub 800 miljonit inimest;
- partnerlus kultuuri- ja sotsiaalalal.

MEDA programmi raames annab Euroopa Liit Vahemere maadele aastatel 2000–2006 rahalist abi 5,3 miljardi euro väärtuses.

Aafrika

Euroopa ja Subsahaara-Aafrika suhted ulatuvad kaugele minevikku. Rooma lepinguga (1957) sai mõnest EMÜ riigi endisest kolooniast ja ülemeremaast ühenduse asotsieerunud maa. 1960ndate hakul alanud dekoloniseerimisega sõlmiti suhted juba suveräänsete riikide vahel.

Juunis 2000 Benini pealinnas Cotonous alla kirjutatud lepinguga pöörati uus lehekülg Euroopa Liidu arenguabipoliitikas. ELi ja Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna riikide vahel sõlmitud Cotonou leping on kõige julgem ja kaugele ulatavam arenguabileping, mis iial arenenud ja arengumaade vahel sõlmitud. See oli samm edasi 1975. aastal Togo pealinnas sõlmitud ja regulaarselt uuendatud Lomé konventsioonist.

Lepingu peaesmärk on sama, mis Lomé konventsioonil: „soodustada ja kiirendada Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna riikide majanduslikku, kultuurilist ja

sotsiaalset arengut ning tihendada ja mitmekesistada nende suhteid [Euroopa Liidu ja tema liikmesriikidega] solidaarsuse ja vastastikuse huvi vaimus.“

Lomé konventsioon keskendus kaubandussuhetele ja turulepääsuvõimaluste parandamisele, Cotonou lepingul on laiem haare. Näiteks sätestab see menetluse, kuidas käsitleda inimõiguste rikkumisi.

Euroopa Liit on taganud kaubanduse erisoodustused kõige vähem arenenud riikidele, kellest 39 on lepingule alla kirjutanud. Alates 2005. aastast saavad nad eksportida ELi tollivabalt praktiliselt kõiki tooteid.

Euroopa Arengufond rahastab Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna riikidega seotud projekte 13,5 miljardi euro ulatuses seitsme aasta jooksul. Seda lisaks eelmistest programmidele üle jäänud 9,5 miljardile eurole ning Euroopa Investeerimispanka 1,7 miljardi euro suurusele laenule.

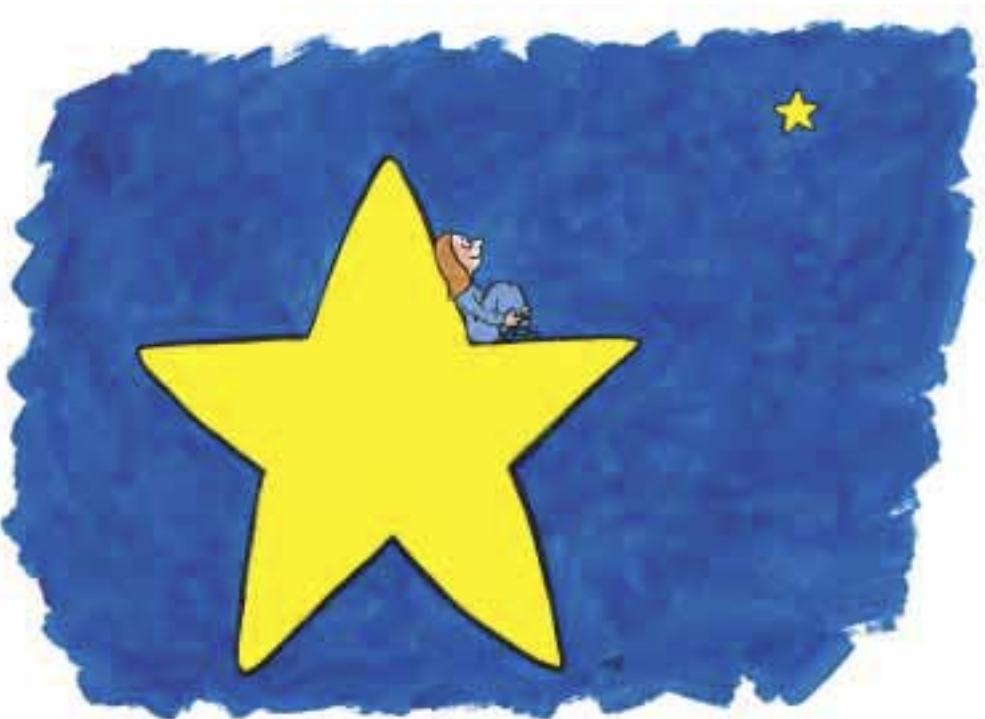
Milline on tulevik?

„Tuleb päev, kui kõik selle mandri rahvad sulavad ühte, kaotamata oma erilisi omadusi ja uhket isikupära, ning moodustavad kõrgema koosluse – Euroopa veljeskonna. Tuleb päev, kui lahinguväljad on vaid mõtete lahinguväljad – ideede turuplatsid. Tuleb päev, kui kuule ja mürske asendavad valijate hääled.“

Victor Hugo lausus need prohvetlikud sõnad 1849. aastal. Läks enam kui sajand, enne kui ta utoopilised ennustused hakkasid täituma. Selle aja jooksul hukkus Euroopa pinnal kahes maailmasõjas ja lugematutes konfliktides miljoneid inimesi.

Täna, 21. sajandi koidikul, on Euroopal helgemad väljavaated ja uus lootus. Kuid see toob endaga kaasa ka uusi raskusi ja väljakutseid.

ELi **laienemine** kahekümne viie liikmesriigini on toimunud vastavalt seatud ajakavale. Ühe uue liikmesriigi poliitik on öelnud: „*Lõpuks on Euroopa suutnud lepitada oma ajaloo ja geograafia.*“ Aastatel 2007–2015 laieneb liit edasi. Vahepeal peavad tema juhid – võttes kuulda rahva arvamust – otsustama, kuhu viimaks tõmmata liidu geograafilised, poliitilised ja kultuuripiirid.

Euroopa Liidu **asutamisleping** on kokkulepe suveräänsete rahvaste vahel, kes on otsustanud ühise tuleviku nimel kokku liita suure osa oma suveräänsusest. See puudutab väärtusi, mida Euroopa rahvad peavad kõige olulisemaks: rahu, julgeolek, osalusdemokraatia, õigus ja solidaarsus. Üle Euroopa on kokkulepe saanud juurde tugevust ja kinnitust: pool miljardit eurooplast on teinud valiku elada õigusriigis ning põliste humanismi ja inimväärikuse väärtuste vaimus.

Käimasolev **tehnoloogiline revolutsioon** on põhjalikult muutnud elu tööstusriikides, sealhulgas Euroopas. Tekkinud on uusi probleeme, mis ei tunne piire. Riigid ei suuda omapäi lahendada selliseid küsimusi nagu säästev areng, rahvastikuprognosisid ning ühiskondlik solidaarsus. Riikide tasemel tehtud otsused ei suuda kindlustada majanduskasvu ega anda eetilisi tagatiseid maailma loodusteaduste progressile. Uppunud tankerite ookeanireostus ja Tšernobõli-tüüpi tuumaõnnetuse oht tingivad ühiste ennetusmeetmete vajaduse, et kaitsta vana head Euroopat ning säilitada seda tulevastele põlvkondadele.

Laienenud Euroopa on osa kiiresti ja **põhjalikult muutuvast maailmast**, mis peab taas leidma tasakaalu. Euroopat mõjutavad sündmused teistel mandritel, olgu tegu usuleegi lahvatamisega islamimaailmas, haiguste ja näljaga Aafrikas, unilateraalsete tendentsidega Põhja-Ameerikas, majanduskriisiga Ladina-Ameerikas, rah-

vastikuplahvatusega Aasias või ettevõtete ja töökohtade globaalse ümberpaiknemisega. Euroopa ei tohi keskenduda omaenda arengule, vaid peab osalema üleilmastumises. Ehkki Euroopa Liit võib kaubanduspoliitika üle uhkust tunda, on veel pikk tee selleni, et kõnelda ühel häälel või olla usaldusväärne tegija maailmapoliitikas.

Euroopa Liidu institutsioonid on tõestanud oma olulisust, ent neid tuleb kohandada kasvava liidu kasvavate ülesannetega. Mida rohkem liikmesriike liidul on, seda enam tugevneb tsentrifugaaljõud, mis ähvardab teda tükkideks rebida. Lühiajalised rahvuslikud huvid võivad liidu kui teraviku pikaajalised prioriteedid kergesti rööbastelt välja lüüa. Nimelt seetõttu peavad kõik selles julges ettevõtmises osalejad tegutsema viisil, mis tagab liidu institutsioonilise süsteemi tõhusa toimimise. Iga suurem muutus praeguses süsteemis peab arvestama Euroopa mitmepalgelisusega. Euroopa suurim väärtus on tema mitmekesisus – rahvaste ja riikide eripära. Reformida tuleb ka otsustusprotsessi. Ainuke toimiv süsteem on enamushääletusele tuginev poliitiline ja õigussüsteem ühes juurdekuuluva kontrolli ja tasakaalustatusega.

Konvendi välja töötatud **põhiseaduse lepingu** eelnõu peab lihtsustama põhilepingute süsteemi ning muutma liidu otsustusprotsessi läbipaistvamaks. ELi kodanikud peavad teadma, kes Euroopas otsustab, ning tajuma selle tähtsust oma igapäevaelus. Vaid siis toetab rahvas Euroopa lõimimise ideed ning näeb põhjust osaleda Euroopa Parlamendi valimistel. Põhiseaduse eelnõu määrab ära liidu, liikmesriikide ja kohalike omavalitsuste võimupiirid. Ta teeb

selgeks, et Euroopa lõimimine põhineb ühelt poolt rahva otseselt väljendatud tahetel, teisalt liikmesriikide valitsuste õiguspärasusel. Rahvusriik on jätkuvalt Euroopa ühiskondade toimimise õiguslik raamistik.

Põhiseadus on tähtis samm Euroopa riikide ja rahvaste ühistöö jätkumisel. On see Euroopa Liidu loojate suure kujutelmata teostumise lõppaste? Või toob tulevik lisa? Kes teab.

Euroopa lõimimise loo põhidaatumid

1948

7.–11. mai

Haagi kongress – enam kui tuhat delegaati ligi 20 Euroopa riigist arutavad Euroopa koostöö uusi vorme. Jõutakse järeldusele Euroopa assamblee loomise vajalikkuses.

1949

27. ja 28. jaanuar

Haagi kongressi tulemusel asutatakse Euroopa Nõukogu (EN), mis hakkab paiknema Strasbourg'is.

Samal aastal alustab EN Euroopa inimõiguste konventsiooni väljatöötamist, mis allkirjastatakse 1950. aastal Roomas ning jõustub septembris 1953.

Aja jooksul saavad pea kõik Euroopa riigid Euroopa Nõukogu liikmeks.

1950

9. mai

Prantsuse välisminister Robert Schuman peab tähtsa kõne, tehes Jean Monnet' ideedele tuginevad ettepanekud. Schuman paneb ette, et Prantsusmaa ja Saksamaa Liitvabariik ühendaksid oma söe- ja terasevarud uudse organisatsiooni alla, millega saaksid liituda teisedki Euroopa riigid.

Seda päeva on hakatud pidama Euroopa Liidu sünnipäevaks. Iga aasta 9. mail tähistatakse nüüd Euroopa päeva.

1951

18. aprill

Pariisis kirjutavad kuus riiki – Belgia, Holland, Itaalia, Luksemburg, Prantsusmaa ja Saksamaa (Liitvabariik) – alla Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse (ESTÜ) asutamislepingule. See jõustub 23. juulil 1952, leping on sõlmitud 50 aastaks.

1955

1. ja 2. juuni

Messina kohtumine, kuue riigi väliministrid otsustavad laiendada Euroopa lõimimist majandusele tervikuna.

1957

25. märts

Kuus riiki kirjutavad Roomas alla Euroopa Majandusühenduse (EMÜ) ja Euroopa Aatomienergiaühenduse (Euratom) asutamislepingutele. Need jõustuvad 1. jaanuaril 1958.

1960

4. jaanuar

Ühendkuningriigi eestvõttel asutatakse Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsioon (EFTA). Asjaomasele Stockholmi konventsioonile kirjutavad alla mitmed Euroopa riigid, kes ei kuulu EMÜsse.

1962

30. juuli

Käivitub ühine põllumajanduspoliitika (ÜPP).

1963

14. jaanuar

Kindral de Gaulle teatab pressikonverentsil, et Prantsusmaa paneb veto Ühendkuningriigi ühinemisele Euroopa ühendustega.

20. juuli

Yaoundés sõlmitakse assotsiatsioonileping EMÜ ja 18 Aafrika riigi vahel.

1965

8. aprill

Sõlmitakse leping, mis liidab kolme erineva ühenduse täitevorganid, moodustades ühtse nõukogu ja ühtse komisjoni. See jõustub 1. juulil 1967.

1966

29. jaanuar

Sõlmitakse nn Luksemburgi kompromiss, poliitiline kriis lõpeb. Prantsusmaa nõustub taas osalema nõukogu kohtumistel, saanud vastutasuks kokkuleppe, et ühehäälsus säilib, kui kaalul on mõne riigi rahvuslikud huvid.

1968

1. juuli

Tööstuskaupade tollid kaovad täielikult (18 kuud varem kui kavandatud). Kehtestatakse ühtne välitariifistik.

1969

1. ja 2. detsember

Haagi tippkohtumisel teevad EMÜ juhtpoliitikud otsuse minna Euroopa lõimimisega veelgi kaugemale.

1970

22. aprill

Luxembourg'is sõlmitakse leping, mis võimaldab Euroopa ühendustel suurendada rahastamist omavahenditest ja annab rohkem võimu Euroopa Parlamendile.

1972

22. jaanuar

Brüsselis allkirjastatakse Iirimaa, Norra, Taani ja Ühendkuningriigi ühinemislepingud Euroopa ühendustega.

24. aprill

Kuus EMÜ liiget otsustavad, et nende väeringute omavaheline vahetuskurs ei tohi kõikuda rohkem kui 2,25%. Seda süsteemi hakatakse nimetama „ussiks“.

1973

1. jaanuar

Iirimaa, Ühendkuningriik ja Taani ühinevad Euroopa ühendustega, tõstes liikmete arvu üheksani. Norra jääb kõrvale, sest enamik norralasi on rahvahääletusel ühinemise vastu.

1974

9. ja 10. detsember

Üheksa liikmesriigi juhid otsustavad Pariisi tippkohtumisel kohtuda edaspidi regulaarselt kolm korda aastas Euroopa Ülemkogu. Nad kiidavad heaks Euroopa Parlamendi otsevalimised ning otsustavad luua Euroopa Regionaalarengu Fondi.

1975

28. veebruar

Lomés sõlmitakse (Lomé I) konventsioon EMÜ ja 46 Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonna riigi vahel.

22. juuli

Sõlmitakse leping, millega antakse Euroopa Parlamendile rohkem võimu eelarveküsimustes ning luuakse kontrollikoda. See jõustub 1. juulil 1977.

1978

6. ja 7. juuli

Bremeni tippkohtumisel teevad Prantsusmaa ja Saksamaa (Liitvabariik) ettepaneku taasalustada rahandusalast koostööd ning luua Euroopa Rahasüsteem, mis asendaks „ussi“. Euroopa Rahasüsteem käivitub 13. märtsil 1979.

1979

28. mai

Kreeka sõlmib ühinemislepingu Euroopa ühendustega.

7. ja 10. juuni

Esimesed otsesed valimised 410 kohalisse Euroopa Parlamenti.

1981

1. jaanuar

Kreeka ühineb Euroopa ühendustega, suurendades liikmete arvu kümneni.

1984

28. veebruar

Võetakse vastu Esprit' programm, mille eesmärgiks on hoogustada teadus- ja arendustegevust infotehnoloogia alal.

14. ja 17. juuni

Euroopa Parlamendi teised otsesed valimised.

1985

7. jaanuar

Jacques Delors saab Euroopa Komisjoni presidendiks (1985–1995).

12. juuni

Hispaania ja Portugal sõlmivad ühinemislepingu Euroopa ühendustega.

2.–4. detsember

Luxembourg'i ülemkogus otsustavad 10 riigi juhid Rooma lepingu uuesti läbi vaadata ning taaskäivitada Euroopa lõimimine ühtse Euroopa akti abil. See sillutab teed ühtse turu loomise lõpuleviimiseks aastaks 1993.

1986

1. jaanuar

Hispaania ja Portugal ühinevad Euroopa ühendustega, viies liikmete arvu kaheistkümmenele.

17. ja 28. veebruar

Ühtne Euroopa akt allkirjastatakse Luxembourg'is ja Haagis. See jõustub 1. juulil 1987.

1987

15. juuni

Käivitub Erasmuse programm, mille ülesandeks on aidata Euroopa noortel õppida teistes Euroopa riikides.

1989

15. ja 18. juuni

Euroopa Parlamendi kolmandad otsesed valimised.

9. november

Berliini müür langeb.

9. detsember

Strasbourg'i Euroopa Ülemkogu otsustab kutsuda kokku valitsustevahelise konverentsi edendamaks majandus- ja rahaliitu ning poliitilist liitu.

1990

19. juuni

Kirjutatakse alla Schengeni lepingule, mis näeb ette piirikontrolli kaotamise Euroopa ühenduste liikmesriikide vahel.

3. oktoober

Saksamaa taasühinemine.

14. detsember

Roomas arutab valitsustevaheline konverents majandus- ja rahaliidu ning poliitilise liidu edendamist.

1991

9. ja 10. detsember

Maastrichti Euroopa Ülemkogu võtab vastu Euroopa Liidu lepingu. See loob aluse ühtsele välis- ja julgeolekupoliitikale, tihedamale koostööle justiits- ja siseasjades ning majandus- ja rahaliidu loomisele, sealhulgas ühisrahale. Senisele ühenduste süsteemile lisatud valitsustevaheline koostöö nendes valdkondades loob Euroopa Liidu (EL). EMÜ nimetatakse ümber Euroopa Ühenduseks (EÜ).

1992

7. veebruar

Maastrichtis allkirjastatakse Euroopa Liidu leping. See jõustub 1. novembril 1993.

1993

1. jaanuar

Ühtne turg on loodud.

1994

9. ja 12. juuni

Euroopa Parlamendi neljandad otsesed valimised.

24. ja 25. juuni

Austria, Norra, Rootsi ja Soome kirjutavad Kérkyra Euroopa Ülemkogul alla ühinemislepingule Euroopa Liiduga.

1995

1. jaanuar

Austria, Rootsi ja Soome ühinevad Euroopa Liiduga, kasvatades liikmete arvu viieteistkümneni. Norra jääb kõrvale, sest enamik norralasi on rahvahääletusel ühinemise vastu.

23. jaanuar

Ametisse astub uus Euroopa Komisjon (1995–1999) Jacques Santeri juhtimisel.

27. ja 28. november

Euroopa – Vahemere piirkonna konverents Barcelonas käivitab Euroopa Liidu ja Vahemere lõunakalda riikide partnerluse.

1997

16. ja 17. juuni

Amsterdami Euroopa Ülemkogu kiidab heaks lepingu, mis annab Euroopa Liidule uusi õigusi ja vastutusalasid.

2. oktoober

Allkirjastatakse Amsterdami leping. See jõustub 1. mail 1999.

1998

30. märts

Algavad Eesti, Küprose, Poola, Sloveenia, Tšehhi Vabariigi ja Ungari ühinemisläbirääkimised Euroopa Liiduga.

3. mai

Brüsseli Euroopa Ülemkogu otsustab, et 11 liikmesriiki (Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa ja Soome) vastavad 1. jaanuarist 1999 ühisrahale ülemineku tingimustele. Kreeka ühineb hiljem.

31. detsember

Kinnitatakse fikseeritud ja muutmatud vahetuskursid vääringute vahel, mis asendatakse euroga.

1999

1. jaanuar

Euroopa majandus- ja rahaliidu kolmanda etapi algus: 11 riigi vääringud asendatakse euroga. Ühisraha alustab rahaturgudel. Euroopa Keskpank võtab vastutuse Euroopa Liidu rahanduspoliitika eest, mis väljendub ja rakendub eurona.

24. ja 25. märts

Berliini Euroopa Ülemkogu lepib kokku Euroopa Liidu eelarve aastateks 2000–2006.

3. ja 4. juuni

Kölni Euroopa Ülemkogu otsustab teha konvendile ülesandeks Euroopa põhiõiguste harta koostamine. Konvendi liikmed on Euroopa Liidu liikmesriikide riigi- ja valitsusjuhtide ning Euroopa Komisjoni presidendi esindajad.

Javier Solana määratakse ühise välis- ja julgeolekupoliitika kõrgeks esindajaks.

8. ja 13. juuni

Euroopa Parlamendi viiendad otsesed valimised.

15. september

Ametisse astub uus Euroopa Komisjon (1999–2004) Romano Prodi juhtimisel.

15. ja 16. oktoober

Tampere Euroopa Ülemkogu otsustab kujundada Euroopa Liidust vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala.

10. ja 11. detsember

Helsingi Euroopa Ülemkogu kutsub ühine mislääbirääkimistele Bulgaaria, Leedu, Läti, Malta, Rumeenia ja Slovakkia ning tunnustab Türgit ELi kandidaatriigina.

2000

23. ja 24. märts

Lissaboni Euroopa Ülemkogu koostab strateegia, mis peab hoogustama tööhõivet, ajakohastama majandust ning tugevdama sotsiaalset ühtekuuluvust teadmistel põhinevas Euroopas.

7. ja 8. detsember

Nice'i Euroopa Ülemkogu jõuab kokkuleppele uue lepingu tekstis, mis muudab ELi otsustussüsteemi nõnda, et liit saab laieneda. Euroopa Parlamendi president, Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja ja Euroopa Komisjoni president kuulutavad pidulikult välja Euroopa Liidu põhiõiguste harta.

2001

26. veebruar

Allkirjastatakse Nice'i leping. See jõustub 1. veebruaril 2003.

14. ja 15. detsember

Laekeni Euroopa Ülemkogu võtab vastu deklaratsiooni Euroopa Liidu tulevikust. See avab tee liidu järgnevale suurele reformile ning Euroopa põhiseadust ettevalmistava konvendi loomisele. Konvendi esimeheks määratakse Valéry Giscard d'Estaing.

2002

1. jaanuar

Eurosooni riikides tuleb euro sularahana käibeale.

31. mai

Kõik 15 Euroopa Liidu liikmesriiki ratifitseerivad üheaegselt Kyoto protokoll – ülemaailmse õhusaaste vähendamise lepingu.

21. ja 22. juuni

Sevilla Euroopa Ülemkogu jõuab kokkuleppele Euroopa Liidu varjupaiga- ja siserändepoliitikas.

13. detsember

Kopenhaageni Euroopa Ülemkogu otsustab, et 10 kandidaatriiki – Eesti, Küpros, Leedu, Läti, Malta, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi Vabariik ja Ungari – võivad ühineda Euroopa Liiduga 1. mail 2004. Bulgaariat ja Rumeeniat oodatakse liituma aastal 2007.

Läbirääkimised Türgiga võivad alata, kui ülemkogu otsustab komisjoni raporti ja soovitusel põhjal, et Türgi täidab kõiki Kopenhaageni kriteeriume.

2003

16. aprill

Ateenas kirjutatakse alla Eesti, Küprose, Leedu, Läti, Malta, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi Vabariigi ja Ungari ühinemislepingutele Euroopa Liiduga.

10. juuli

Euroopa tulevikukonvent lõpetab töö Euroopa põhiseaduse kallal.

4. oktoober

Algab valitsustevaheline konverents, mis koostab uue, Euroopa põhiseadust hõlmava lepingu.

2004

1. mai

Eesti, Küpros, Leedu, Läti, Malta, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi Vabariik ja Ungari ühinevad Euroopa Liiduga.

10. ja 13. juuni

Euroopa Parlamendi kuuendad otsesed valimised.

2007

Bulgaaria ja Rumeenia ühinemisaeg Euroopa Liiduga 2002. aastal – Kopenhaageni Euroopa Ülemkogu määratud kuupäev.

Euroopa Komisjon

12 lugu Euroopa Liidust

Euroopa dokumendid

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus

2003 – 62 lk – 16,2 x 22,9 cm

ISBN 92-894-6790-8

Milleks Euroopa Liit? Miks ja kuidas ta loodi? Kuidas Euroopa Liit toimib? Mida on ta kodanike heaks saavutanud ja milliste väljakutsetega seisab silmitsi täna? Kuidas peaks EL muutuma, kui liikmete arv kasvab 25 või 30ni? Kas Euroopa Liit suudab võistelda teiste suurte majandusjõududega? Kas Euroopa suudab globaliseerivas maailmas jätkuvalt etendada juhtrolli?

Need on vaid mõned küsimustest, mida Pascal Fontaine, professor ja Euroopa Liidu asjatundja, käsitleb selles paelavas raamatus.

Muu teave Euroopa Liidu kohta

Internet pakub teavet Euroopa Liidu kohta igas ametlikus keeles, juurdepääs EUROPA serveri kaudu: europa.eu.int

Üle Euroopa on avatud sadu kohalikke ELi infokeskusi. Lähima keskuse aadressi võib leida veebilehelt europa.eu.int/comm/relays/index_en.htm

EUROPE *DIRECT* on teenus, mis annab vastuse Euroopa Liitu puudutavatele küsimustele. Helistage tasuta numbril **00 800 6 7 8 9 10 11** (väljaspool ELi tasulisel numbril (32-2) 299 96 96) või kirjutage: europa.eu.int/eurodirect

Eestikeelne teave ja trükised Euroopa Liidu kohta:

Euroopa Liidu Infokeskus

Roosikrantsi 17
10119 Tallinn
Tel: (372) 6 314 710
Faks: (372) 6 314 711
E-post: info@euroopaliit.ee
<http://www.euroopaliit.ee>

Rahvusraamatukogu

Euroopa Liidu infokeskus

Tõnismägi 2
15189 Tallinn
Tel: (372) 6 307 330
Faks: (372) 6 451 997
E-post: elik@nlib.ee

Eurotelefon

Tel: 0 800 3330
E-post: info@eurotelefon.ee

Tartu Ülikooli Raamatukogu

Eurodokumentatsiooni keskus

W. Struve 1
50091 Tartu
Tel: (372) 7 375 780
E-post: paring@utlib.ee
<http://www.euroinfo.ee/>
<http://elik.nlib.ee/>

Euroinfo teenistus

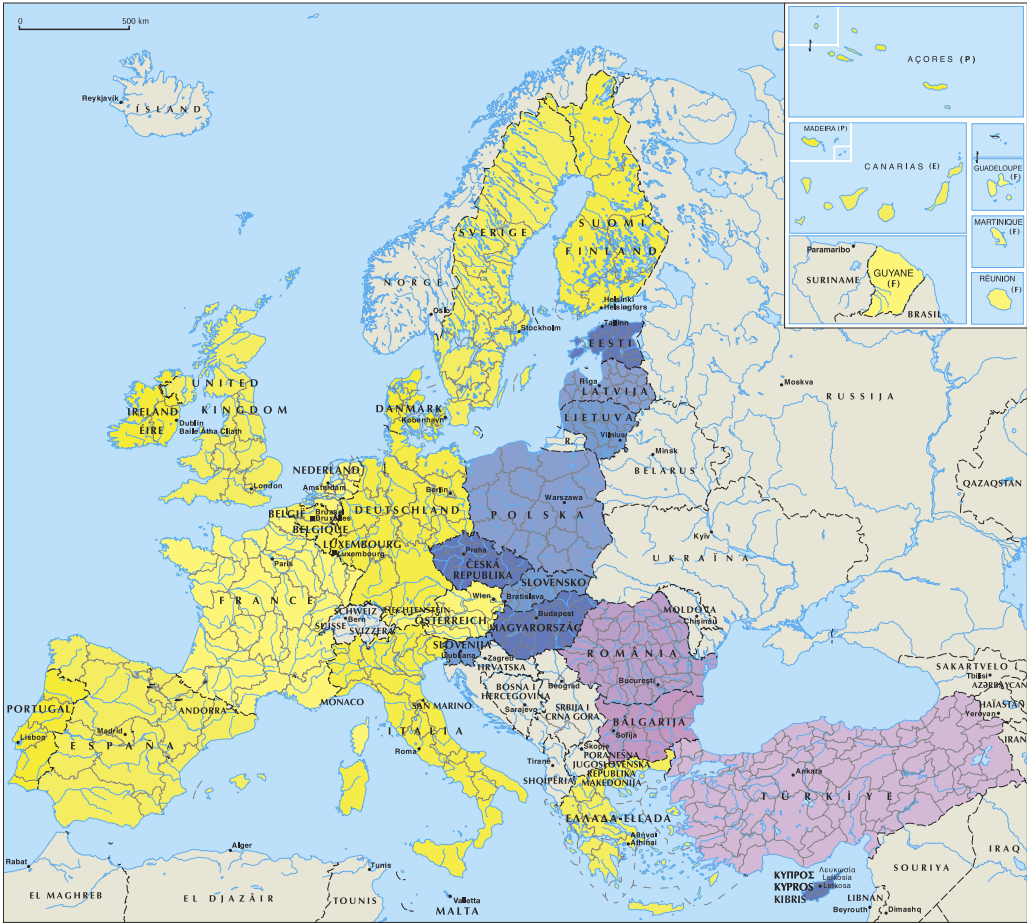
<http://www.euroinfo.ee/discus/>

Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja euroinfo keskus

Toom-Kooli 17
10130 Tallinn
Tel: (372) 6 448 079
Faks: (372) 6 460 245
E-post: einfo@koda.ee
<http://www.koda.ee/euroinfokeskus/>

Euroopa Komisjoni ja parlamendi esindused ning bürood asuvad kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides. Euroopa Komisjonil on delegatsioonid ka mujal maailmas.

Euroopa Liit

- Euroopa Liidu liikmesriigid
- Liikmesriigid maist 2004
- Kandidaatriigid

ET

Milleks Euroopa Liit? Miks ja kuidas ta loodi? Kuidas Euroopa Liit toimib? Mida on ta kodanike heaks saavutanud ja milliste väljakutsetega seisab silmitsi täna? Kuidas peaks EL muutuma, kui liikmete arv kasvab 25 või 30ni? Kas Euroopa Liit suudab võistelda teiste suurte majandusjõududega? Kas Euroopa suudab globaliseeruvast maailmas jätkuvalt etendada juhtrolli?

Need on vaid mõned küsimustest, mida Pascal Fontaine, professor ja Euroopa Liidu asjatundja, käsitleb selles paeluvas raamatus.

1
16

NA-46-02-662-ET-C

ISSN 1725-8898